

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní sociální a humanitární práce

Šimon Mynář

Potravinové banky
Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Ing. Květoslava Princová, Ph.D.

2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Ing. Květě Princové, Ph.D. za vedení práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Chudoba a hlad	8
1.1 Chudoba	8
1.2 Koncepty chudoby	10
1.2.1 Subjektivní koncepty chudoby.....	11
1.2.2 Objektivní koncepty chudoby.....	12
1.3 Chudoba ve světě	13
1.3.1 Chudoba v rozvojových zemích	13
1.3.2 Chudoba ve vyspělých zemích	15
1.3.3 Chudoba v Československu	16
1.4 Hlad.....	16
2 Právo na jídlo	18
2.1 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (MPHSKP).....	18
2.1.1 Ratifikace paktu v ČR.....	19
2.2 Právo na jídlo	23
2.3 Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO).....	25
2.4 Food security	26
2.5 Potravinová pomoc (food aid).....	29
2.6 Evropská potravinová pomoc nejchudším osobám.....	30
2.7 Potravinová banka.....	32
2.7.1 Rozvoj potravinových bank	34
3 Potravinové banky v ČR.....	35
3.1 Zavedení potravinových bank v České republice	35
3.2 Občanské sdružení	36
3.3 Principy	36

3.4	Poslání a cíl	37
3.5	Zajištění chodu potravinových bank	38
3.6	Systém rozdělování potravin.....	40
3.7	Statistika.....	41
3.7.1	Potravinové banky v ČR.....	41
3.7.2	Potravinová banka v Ostravě	42
	Závěr	46
	Seznam literatury	48

Úvod

Tato práce pojednává o potravinových bankách v České republice. Téma jsem si vybral z toho důvodu, že jsem se s potravinovou bankou setkal na své praxi na Slovensku. Můj mentor, Mgr. Marko Urdzik, byl manažerem charity Lipany, a zároveň plnil funkci prezidenta potravinové banky Slovenska. Pan Urdzik mě také začlenil do programu potravinové banky, která plnila svou hlavní běžnou činnost, která bude předmětem této práce, ale zároveň plnila jednu z funkcí programu potravinové pomoci Evropské unie pro nejchudší osoby v období jaro 2011 – jaro 2012. Jednalo se o velmi náročnou práci z hlediska financování, logistiky, skladování, administrativy a komunikace, se kterou banka v tak značném množství nikdy před tím neměla zkušenosti. Jednalo se o 300 000 tun potravin¹. Během praxe jsem tedy přispíval k chodu projektu. Díky náročnosti projektu se banka potýkala s řadou problémů, které byly několikrát zveřejňovány v médiích. Na praxi jsem pochytil základní informace o potravinové bance jako takové, ale i o její činnosti, aktivitách a způsobu její práce. Smysl potravinové banky mě velmi nadchnul a chtěl jsem se o tento zážitek podělit s druhými. Po návratu do ČR a do školy jsem zjistil, že ani v odborné sféře se tomuto tématu moc lidí nevěnuje a nejsou o problematice informováni. Přitom si myslím, že je to velká škoda, protože je to velmi zajímavý a nadějný nástroj proti chudobě. Tato neinformovanost mě o to více motivovala k bádání a hledání dostupné literatury. Výsledek mého bádání bude obsažen v této práci.

Poznávacím cílem je především *teoreticky ukotvit potravinové banky*, a to za pomoci syntézy dostupných zdrojů. Dále je poznávacím cílem *zjistit objem potravinové pomoci, který poskytly potravinové banky v České republice, a to v období 2010 – 2012*.

Výsledek mé práce by měl prospět samotným potravinovým bankám (dále jen PB) v ČR, protože v této práci termín potravinová banka teoreticky ukotvují. Toto zařazení pomůže pracovníkům PB obhajovat svou činnost a práci. Budou schopni vysvětlit, co potravinová banka naplňuje a k čemu přispívá. Také ukáže ne jen sociálním pracovníkům ale také celé veřejnosti, jakým způsobem se dá bojovat s hladem, chudobou a s plýtváním potravin. Důležité teorie a informace o tomto pojmu budou sjednoceny do jedné práce. Ta poslouží jako ucelený přehled teorií, které souvisejí s potravinovou

¹ Pro představu je to asi 15 000 nákladních automobilů s návěsem. (Tahače s návěsem.)

bankou. Dále bude vytvořen přehled objemu rozdělených potravin za období 2010 – 2012, který vytvoří jasnou a hmatatelnou představu potravinové pomoci.

Práce má charakter teoretický, kdy za pomoci dostupné literatury popíše teoretický koncept potravinových bank. První kapitola je věnována chudobě a hladu. Zdůrazňují zejména to, co je vlastně chudoba, jaké existují koncepty chudoby, kterými lze chudobu měřit a také se zmiňují o rozdílnosti chudoby v rozvojových a rozvinutých zemích. V této kapitole se také zabývám pojmem hlad. Druhá kapitola se věnuje především Deklaraci lidských práv a svobod a Mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a jejich návaznosti na PB. Dále se v této kapitole zabývám vysvětlením pojmů právo na jídlo, potravinové zabezpečení, potravinová pomoc a informacemi o Organizaci OSN pro výživu a zemědělství. Dále definuji pojem potravinová banka a popisuji vznik PB ve světě. Třetí kapitola je praktickou ukázkou - náhledem na potravinové banky v ČR. Zejména pak na jejich založení, činnost, principy. Také je zde uvedena statistika poskytnutých potravin. V Závěru shrnuji nejdůležitější momenty práce a také mé vlastní postřehy o daném tématu.

1 Chudoba a hlad

V této kapitole se budu zabývat teoretickým vyjádřením chudoby a hladu. Tyto pojmy jsou pro mou práci důležité, protože jsou jedním z důvodů, proč potravinové banky vznikly. Potravinové banky totiž reagují na zjištěnou chudobu a hlad. Myslím si, že kdyby na světě nebyla chudoba a hlad, potravinové banky by nejspíš vůbec neexistovaly. V této kapitole popisuji, co je to chudoba, jakým způsobem ji lze měřit či posuzovat. Dále zde také zmiňuji pohled na chudobu v rozvojových a ve vyspělých zemích. V poslední části této kapitoly vysvětluji pojem hlad.

1.1 Chudoba

Než začnu psát o chudobě v různých kontextech, chtěl bych se zaměřit na chudobu samotnou. Tím myslím samotné vnímání tohoto termínu jak jednotlivcem, tak společností. Věda, která mi pomůže vysvětlit tento fakt, bude sociologie.

Především se zaměřím na teorii J. R. Searle, který se ve své práci *The Construction Of Social Reality* zajímá, jak je možné tvrdit, že objektivní realita existuje částečně prostřednictvím lidské shody. Zde autor rozděluje dvě různé skutečnosti - jedná se o dva kvalitativně rozdílné druhy faktů. Má na mysli institucionální a hrubá fakta.² John Searle píše: „Rozhodující je skutečnost, že u mnoha psychických a společenských fenoménů jsou jejich konstitutivní části pojmy, jimiž se tyto fenomény označují. Aby něco platilo jako sňatek, odbory, vlastnictví, peníze nebo dokonce válka, musejí mít lidé zapojení do těchto aktivit příslušné myšlenky. Obecně řečeno musejí si myslet, že to tak je. Abyste se mohli například oženit nebo se vdát, popřípadě nabýt majetku, musíte si vy i ostatní myslet, že to právě děláte. A tato vlastnost je pro sociální fenomény rozhodující. V biologii anebo ve fyzice nic takového nenajdeme. Strom je stromem, rostlina rostlinou a tuberkulóza tuberkulózou, aniž si kdo pomyslí, že jde o strom, rostlinu, respektive případ tuberkulózy, ba dokonce aniž vůbec kdo myslí. Naproti tomu výrazy označující společenské fenomény se podílejí na jejich konstituování.“ (Searle, 1994, podle Možný, 1995, s. 5) Díky Searlemu můžu tedy označit chudobu za jakýsi společenský fenomén, protože je - oproti fyzikálním či chemickým strukturám daného podmětu - výtvozem lidí. Searle dále automaticky chudobu označuje za sociální realitu, protože se skládá z institucionálních faktů. Takže v naší společnosti je chudý ten, který

² Institucionální fakta – manželství, demokracie, svoboda, peníze, atd. Hrubá fakta – židle, poleno, kniha, atd..

podle společenského konsenzu nebo podle odborníků vytvořeného konceptu chudoby splňuje určitá kritéria, jako je například výše příjmu, výše spotřeby nebo jaké je množství majetku. (Searle, 1994, s. 6, podle Možný, 1995, s. 5) Myslím si, že v naší společnosti většina lidí tento statut přisuzuje každému, kdo toto kritérium splňuje.

Paní Doc. RNDr. Hana Librova, CSc. však píše, že nemůžeme označovat za chudé všechny, kteří splňují určitý společenský konsenzus či koncept. Zmiňuje zde dobrovolnou skromnost, která je součástí „ekologického příznivého životního způsobu“. Západní autoři mluví o „sustainable way of life“ – o „trvale udržitelném způsobu života“. Tito skromní lidé jsou schopni spotřebovávat a možná i vydělávat více, ale nedělají to. Takže je velmi důležité rozlišovat skromnost a chudobu, protože skromnost na rozdíl od chudoby je dobrovolná. Paní docentka Librova dále zmiňuje několik důležitých sociologických výzkumných přístupů, se kterými má vlastní zkušenosti. Podle těchto přístupů lze zjistit, jestli osoba či rodina žije v chudobě společností normovanou.

- Jako první bych zmínil přístup orientovaný na příjem (the income approach), kde můžeme například srovnávat příjmy rodin se státem uznaným životním či existenčním minimem.
- Druhý přístup je zaměřený na výdaje (the budget or consumption approach), kde se rodiny mohou vyznačovat nízkou dynamikou spotřeby.
- Dále se může použít přístup, který získává data ze společenského konsenzu (the social consensus approach). Zde se jedná o veřejné mínění.
- Čtvrtým přístupem je orientace na majetek. Zde se posuzuje vlastnictví majetku. Podle tohoto přístupu se určuje hranice materiální deprivace.
- Poslední přístup je zaměřený na existencionální deprivaci (the deprivation approach). Za jeho zdroj bývá vedle hmotné bídy považován nízký sociální statut a malý podíl na moci. (Librová, 1995, s. 9 – 11)

Musím ještě zmínit, že v sociologii je hmotná bída nosným tématem, protože se jím zabývá od samého počátku. Na rozdíl od ekonomického vymezení dokáže na základě subjektivního hodnocení vyjádřit adekvátněji sociální realitu. (Librová, 1995, s. 11) Domnívám se proto, že sociologická konceptualizace chudoby je pro tuto práci důležitá.

1.2 Koncepty chudoby

U této teorie jsem použil syntézu literatury od dvou autorů. Myslím si, že u těchto konceptů by nebylo vhodné čerpat jen z jedné literatury. Ale odkazování každé myšlenky by bylo náročné, proto jsem zvolil tento způsob. Konkrétně budu čerpat ze Sociální politiky Vojtěcha Krebse a Sociologie nerovnosti a chudoby Petra Mareše.

Na světě chudoba rozhodně je, člověk ji může vnímat ve svém okolí na druhých lidech, na svých blízkých a dokonce na sobě. Samozřejmě k tomu, abychom pochopili, co to chudoba je, nepotřebujeme vlastní zkušenost s tímto jevem. Na světě existují spousty publikací a v televizi i v novinách je spojována s různými dalšími negativními jevy. I přes množství publikací stále není chudoba v dnešní době vědecky a jednotně definovaná. Žádná z definic totiž nedosáhla obecného konsenzu. Také stále neexistuje obecně jednotné měření chudoby. (Mareš, 1999, s. 109)

Chudoba je tedy termín víceznačný a existují rozmanité koncepty chudoby. Jak už jsem psal - k chudobě má každý jedinec jiný postoj a od toho se odvíjí její vnímání. Odlišně ji tedy mohou vnímat jedinci, veřejnost, státní a nestátní organizace. Možnosti interpretace jsou různé a celkově nejednotné. Je důležité, aby společnost zkoumala chudobu svých spoluobčanů a nastavila vhodné sociálně politické opatření. Jediné, co se dá udělat pro ucelení chudoby, je najít ze všech konceptů chudob společné prvky. Zde se může minimálně zařadit „nerovný přístup k rozdělování bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji a kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je společností uznává za minimální. Chudoba je tedy spojovaná s hmotnou nouzí, deprivací, s vyloučením jedinců či určitých sociálních skupin od materiálních zdrojů.“ (Krebs, 2010, s. 119 - 120)

Podle Friedmana (1996, podle Mareš, 1999, s. 109) existují minimálně čtyři diskurzy chudoby: byrokratický, moralistický, akademický a diskurz samotných chudých. Byrokratický diskurz stanovuje především hranici chudoby. Tento diskurz potom určuje, zda má určitý žadatel nárok na dávku nebo ne, a také zároveň určuje počet lidí, kteří se nacházejí v chudobě. Na byrokratické půdě se hovoří o domácnostech s nízkými příjmy a o absolutní či relativní chudobě. Moralistický diskurz pojednává o tom,

v jakém vztahu jsou chudí vůči vlastní chudobě. Myslí se tím, jak svou chudobu vnímají a zda ji vnímají jako problém. Moralisté mluví o strádajících, pracujících, dobrovolně chudých, deklasovaných (underclass), nebezpečné třídě, lidových masách atd. Další diskurs je akademický, který chápe chudobu jako důsledek společenských mechanismů, místo charakteristiky chudých. V marxistickém kontextu jde o odtrhnutí či vyloučení od podílu nadhodnoty. Nemarxistický kontext zase tvrdí, že se chudí nepodílejí na občanské společnosti a neparticipují se ve společnosti. Charakteristické pojmy pro akademický diskurs jsou strukturální chudoba, vyloučení, marginalizace, vykořisťování. Poslední je diskurs samotných chudých a zabývá se vlastní bezmocností chudých. Také se zabývá překonáním této bezmocnosti. Bezmocnost v tomto diskursu má nejméně tři dimenze: 1. politickou; 2. sociální; 3. psychologickou. (Mareš, 1999, s. 109)

Důvody, proč se chudoba pojmenovává a vymezuje, jsou dva. Prvním důvodem je, že měří rozsah chudoby. Druhým důvodem je, že určuje oprávněné osoby k dosažení dávek či výhod u sociálního státu. Počet chudých nemusí být ovlivněn jen životní úrovní, ale také samotnou definicí chudoby, změnou kritéria, které posuzuje obyvatelstvo. Například počet chudých se v ČR změnil vždy, když se upravuje výše životního minima. (Mareš, 1999, s. 109-110)

1.2.1 Subjektivní koncepty chudoby

Tyto koncepty jsou založeny na vlastním prožívání chudoby. Chudobu vnímá jak jedinec, tak domácnosti a tento vztah je jen jejich jedinečná zkušenost. Koncepty jsou zaměřeny na prožívání a hodnocení chudoby. Zda se lidé cítí chudými či nikoliv. Vnímání chudoby je vždy subjektivní, to ale neznamená, že je vymyšlené. Mělo by se vždy brát ohled na toto prožívání a při rozhodování o problémech chudoby by nemělo být opomenuto. Prožívání, názory a pocity jsou ryze vlastní, a to bez ohledu na mínění ostatní společnosti. Subjektivní mínění osob bývá porovnáváno s některými objektivními charakteristikami, jako je příjem, majetek, velikost rodiny atd. Do subjektivního konceptu se nezahrnuje jen životní situace lidí, kteří se za chudé považují, ale patří tam i důvod, proč se tak cítí. A to je většinou porovnání s tím, co jedinec nebo domácnost má. Podle Krebse (2010, s. 120 – 121) se porovnává, co člověk má a:

- co chce, čeho chce dosáhnout (jaké má aspirace),
- co si myslí, co si zaslouží (co je spravedlivé aby měl),
- co si myslí, že skutečně potřebuje (nezbytný standard),

- co mají druzí (vliv určité společenské komparace).

Díky porovnání s určitou skutečností se může člověk považovat za chudého, i když jeho příjem tomu neodpovídá (například se chce dostat do vyššího sociálního statusu, ale jeho situace tomu neodpovídá). A zase naopak člověk, který je ve skutečnosti chudý, to absolutně nemusí pociťovat a deklarovat (například dobrovolně skromní, migranti ve vyspělých zemích). Tento koncept rozhodně neslouží jako základ ke stanovení hranice chudoby, ale je spíše doplňkem pro hlubší poznávání problému chudoby. (Krebs, 2010, s. 120 – 121, Mareš, 1999, s. 119)

1.2.2 Objektivní koncepty chudoby

Objektivní koncept chudoby je takové pojetí chudoby, které je spjato s příjmovou diferenciací nebo diferenciací materiální stránky životní úrovně. Objektivní chudoba je tedy většinou uznávána státy, protože ji dokážou podle určitých měření vymezit. Je to většinou člověk, jehož příjem nedosahuje státem stanovené hranice chudoby. Chudoba je tedy určená zvenčí a je vymezena nezávisle na mínění těch, kteří jsou za chudé považováni. Objektivní chudoba je v naší civilizaci vnímána důležitěji, než ve skutečnosti je, protože její objektivita je založena na politickém a sociálním konsenzu. Objektivní koncepty chudoby tedy slouží vládám k tomu, aby stanovily příjmovou distribuci a určily dělicí čáru mezi obyvatelstvem chudým a nechudým. (Krebs, 2010, s. 120 – 121, Mareš, 1999, s. 118)

1.2.2.1 Absolutní chudoba

Absolutní chudoba se spojuje s holým přežitím. Jedná se o nedostatek prostředků k uspokojení životně důležitých potřeb. Absolutní hranice chudoby je chápána jako míra prostředků k dosažení základních životních potřeb a delší život pod touto hranicí znamená přímé ohrožení života. Tento koncept je založen na minimální životní úrovni zaručující pouhé fyziologické a sociální přežití, nic víc. Absolutní hranice chudoby se nemění se změnou životního standardu ve společnosti, proto je důležitá definice základních životních potřeb, která se nemění v čase a bez vztahu k sociálnímu prostředí. Je tedy definovaná ve vztahu k chudým nikoliv ke vztahu k jiným. Tento koncept chudoby je pro vyspělé země považován za relevantní a zároveň se používá především v rozvojových zemích, kde lidé stále nemají kontrolu nad svým životem a umírají hladem z důvodu nedostatku základních životních potřeb. (Mareš, 1999, s. 112, Krebs, 2010, s. 121-122)

1.2.2.2 Relativní chudoba

V sociologii převládá názor, že ve vyspělých a průmyslově rozvinutých zemích je chudoba relativní. A to proto, že mnoho osob a domácností považováno za chudé v ČR, by nebylo za chudé považováno v Etiopii a Indii či v jiných rozvojových zemích. Takže chudoba je vždy poměřována podle kvality života v charakteristické zemi. Tento koncept je založen na životním standardu ve společnosti, podle kterého jsou potom posuzovány příjmy chudých domácností. Chudý se tedy cítí člověk, když se porovnává s okolím a vidí na sobě nedostatky, které mu například výrazně komplikují získat zaměstnání, vzdělání nebo lepší status. Nejedná se tedy o neuspokojení základních životních potřeb, ale jde spíše o život na dně vlastnických, konzumních, profesních vztahů v systému sociální stratifikace určité společnosti. Chudoba se začíná objevovat, když člověk nebo domácnost ve srovnání s průměrným životním standardem (podle příjmů) ve společnosti, je pod hranicí tohoto průměru. Potom mohou být lidé, kteří se nachází pod standardem, vyloučení z některých sociálních forem života a běžných spotřebitelských standardů. Relativní chudoba tedy převládá v bohaté, ale sociálně nerovné společnosti. (Mareš, 1999, s. 110, Krebs, 2010, s. 122)

1.3 Chudoba ve světě

Chudoba se vyskytuje ve světě prakticky už od vzniku lidské existence. Tento jev se objevuje jak v rozvojových zemích, tak i v těch nejvyspělejších, které se řadí na samou špičku. (Krebs, 2010 s. 117) Samozřejmě není chudoba jako chudoba a záleží, kde se vyskytuje. Proto v následujících podkapitolách popisují odděleně podobu chudoby v rozvojových zemích a chudobu v zemích vyspělých.

1.3.1 Chudoba v rozvojových zemích

Chudoba v rozvojových zemích se liší v mnoha aspektech od té, která je v zemích vyspělých. Existuje několik různých indikátorů chudoby. Světová banka používá jako měřítko hrubý národní produkt. Podle něho rozděluje vysoko příjmové země a nízko příjmové země. Podle Colliera (2009) žije na světě téměř tři miliardy lidí, kteří mají na den méně než dva dolary. Takový stav se nazývá podle některých autorů hranice chudoby. (Princová, 2012, s. 13)

Jinými autory (Haughton, Khandker, 2009 podle Princová 2012, s. 13) je hranice absolutní chudoby uváděná jako příjem 1,25 dolaru na osobu za den. Pod tuto hranici patří asi 20% populace světa. Mareš (1999, s. 11) tvrdí, že se jedná především

o obyvatele afrických zemí, států Latinské Ameriky a Karibské oblasti. Podle Princové (2012, s. 13) je vhodný v oblasti mezinárodní pomoci koncept globální chudoby. Zde jsou zahrnuty faktory jako geografické podmínky, kultura, ekonomické poměry, politika, způsob vládnutí a politika potírání chudoby. (Cox, Pawar, 2006, podle Princové, 2012, s. 13)

Termín globalizace se začal používat v osmdesátých letech 20. století, protože propojenost světa se nekontrolovatelně zvětšovala, s čímž se také začala rozvíjet migrace. Propojení světa je ekonomické (rozšiřuje se trh zboží, služeb, objemy finančních toků, atd.), informační (telefony, internet, atd.), technologické (doprava, počítačová technika, atd.) a politické a právní, kde jde především bilaterální dohody mezi státními subjekty. (Matoušek, 2008, s. 66) Může se zdát, že v globalizaci je jen to dobré, protože se jedná o vývoj, ale domnívám se, že opak je pravdou.

Podle Majid (2003) jsou rozvojové země sice každým rokem ekonomicky silnější a rozdíly mezi zeměmi se tedy automaticky snižují, ale negativní dopad se objevuje na regionální úrovni. Marsal (2007) dodává, že regiony, které jsou pro státy méně atraktivní, zůstávají bez povšimnutí, protože se nevyplácí do nich investovat. (Podle Princové, 2012, s. 13 – 14)

Jedná se především o venkov, kde obyvatelé existují jen díky zemědělství, a prodej potravin se domorodcům nevyplácí, protože konkurence na trhu je mnohem výhodnější. (Glopolis, 2011, s. 3)

Reakce na tento jev je migrace do měst, kde jsou lidé nuceni usazovat se na okraje měst (slumy³), protože nemají dostatek financí na bydlení. Takže chudoba v rozvojových zemích je především chápána v globálním kontextu, protože hraje v této problematice velkou roli. Navíc chudší země (na rozdíl od těch bohatších) postrádají efektivní sociální zabezpečení. To je problém především politický, protože vládní stabilita v těchto zemích je opravdu minimální. (Princová, 2012, s. 13-15)

³ Slum je nejsilněji zalidněná městská oblast, která se vyznačuje nevyhovujícími podmínkami a špínou. (The Merriam-Webster Dictionary, 1994, podle UN – Habitat, 2003, s. 8.)

1.3.2 Chudoba ve vyspělých zemích

Chudoba v Evropě po druhé světové válce se jevila jako vymáčený fakt. Rostoucí ekonomika, zvyšování spotřeby, zlepšení životního standardu a formování početné střední třídy chudobu doslova schovávalo. Ekonomický růst stále více přerozděloval příjmy přes sociální stát („welfare state“), který se začal používat především ve vyspělých zemích koncem druhé světové války, a mělo se za to, že chudobu odstraní. Až na přelomu 70. a 80. let vlády neochotně uznaly, že jejich státy trpí chudobou. Tuto chudobu označovaly za zbytek či přežitek z doby minulé, a tvrdily, že se týká jen zaostalých oblastí. Existence chudoby byla pro státy Evropy nepříjemná, a proto se ji snažily vymýtit pomocí sociálního zabezpečení anebo dokonce tento fenomén kriminalizovaly. Socialistické státy byly v tomto ohledu opravdu důsledné. Přes ekonomický růst a růst bohatství se nepodařila, pomocí redistribucí příjmů, chudoba odstranit. Od sedmdesátých do devadesátých let se počet příjemců sociálních dávek v některých zemích zdvojnásobil. (Mareš, 1999, s. 12, 13)

Podle Landise (1992, podle Mareš, 1999, s. 13) žilo v roce 1989 v USA asi 13 milionů osob (13% populace) pod hranicí chudoby. Dále byla spousta lidí, kteří sice nežili pod hranicí chudoby, ale neměli k ní daleko a žili nízkým životním standardem, který nebyl obvyklý v americké společnosti. Standard těchto lidí se moc nelišil od oficiálního standardu chudých. Kolem 80. let se začala ve vyspělých státech projevovat globalizace. Zapříčinila světovou konkurenceschopnost, rekonstrukci ekonomik provázenou ztrátou jistoty zaměstnání a růst strukturální nezaměstnanosti. Rovněž zapříčinila přesun výroby tam, kde je pracovní síla levná a ovladatelná, tzn. do rozvojových zemí. Tyto procesy nejvíce dopadají na sociální kategorie, které nemají dostatečnou kvalifikaci, jako jsou třeba dělníci, ženy, etnické menšiny a staří pracovníci.

1.3.3 Chudoba v Československu

Myslím si, že v tomto kontextu je vhodné zmínit i situaci u nás čili jak vypadala chudoba v Československé socialistické republice.

Chudoba v socialistickém Československu z oficiálního hlediska nemohla existovat a diskuze o ní byla nepřipustná. Prevenci zajišťovalo podle vládnoucí ideologie domnělé velkorysé sociální zabezpečení, které pokrývalo koncem 60. let celou populaci Československa. Rozdíly mezi příjmy bohatých a chudých byly malé. I když však pomineme ideologické myšlenky doby, byla chudoba opravdu minimální. Tímto způsobem byla ovlivněna i chudoba relativní, kterou obyvatelé nepociťovali z důvodu malého rozdílu od průměrných příjmů. Ochuzení naší společnosti však bylo patrné při porovnání se západními zeměmi. Absolutní chudobu, která značí neuspokojení základních životních potřeb jako je jídlo, ošacení a přístřeší, obyvatelstvo pociťovalo také jen zřídka. Slušný životní standard si naše země udržela především díky předválečným sociálně demokratickým tradicím, potom nivelizační politice a dobře fungující ekonomice. Spolu s Německou demokratickou republikou jsme byli na vyšších příčkách vyspělosti ve východním bloku. Sociální zabezpečení fungovalo poměrně dobře a pokrývalo všechny sociální vrstvy obyvatelstva, které se v tehdejší společnosti vyskytovaly. Totalitní stát nepřipouštěl žádné projevy hmotné nouze, jako je například žebrota. Ale chudoba v absolutním slova smyslu nebyla rozhodně odstraněna. Například domnělí bývalí buržoazní vykořisťovatelé, kteří měli nárok minimálně na průměrné důchody, dostávali ve skutečnosti nejnižší možné příjmy, které byly pod hranicí průměrné mzdy. Svobodné a rozvedené matky s dětmi žily na pokraji nouze, a to přes všechny výhody, které mělo dítě ve školství. (Večerník, 1998, s. 91)

1.4 Hlad

Princová (2012, s. 13) píše, že největší problémy, se kterými se v dnešní době svět potýká, jsou chudoba a hlad. Hlad je jeden z projevů chudoby a patří mezi nejhorší. Mareš (1999, s. 11) se vyjadřuje o příčině hladu. Tvrdí, že hlad je způsoben převážně chudobou absolutní. Ta se projevuje především zásadním nedostatkem uspokojování základních životních potřeb, včetně jídla, vody, vzdělání a informací. FAO⁴ (Millerová Prášková, 2011, s. 2) uvádí definici hladu. „*Hlad je situace, kdy lidé nemají zajištěný přístup k dostatečnému množství bezpečných potravin a výživných potravin, potřebných*

⁴ FAO – Food and Agriculture Organization – Organizace OSN pro výživu a zemědělství. Blíže tento pojem vysvětlují v podkapitole 2.3.

k normálnímu růstu a zdravému životu“. Dále světový potravinový program definuje tři projevy hladu (Millerová Prášková, 2011, s. 2):

- „Nedostatečná výživa – chronické hladovění v situaci, kdy konzumovaná potrava neobsahuje dostatek energie k zajištění minimálních fyziologických potřeb.
- Podvýživa – skrytý projev hladu charakterizovaný nedostatečným příjmem bílkovin, energie a stopových prvků, častými infekcemi a chorobami, nedostatkem železa, jodu, zinku a vitamínu A.
- Hladovění – akutní hlad odráží současné závažné procesy vedoucí k podstatné ztrátě tělesné hmotnosti.“

Kapuscinsky (1997, podle Mareš, 1999, s. 11) upozorňuje, že s problémem bídy a hladem bývá manipulováno. Nejvýznamnější je, že za prvé bývá problém bídy redukován problémem hladu a za druhé problém hladu bývá redukován problémem výživy. U prvního se zbavuje problém bídy jeho podstaty, protože ne všichni chudí lidé hladoví.⁵ A u druhého, pokud se redukuje problém hladu nasycením, může zbavit velkou část příslušníků světové populace jejich lidství.

⁵ Statistické údaje o hladu v podkapitole 2.1.2 Právo na jídlo

2 Právo na jídlo

Tato kapitola je nejdůležitější částí mé práce, protože zachycuje podstatu potravinových bank. Zkoumá, z jakých pramenů vyvstává jejich podstata, na jaké situace banky reagují, jak naplňují právo na jídlo. Dále zde také zmiňuji, jak a kde banky vznikly a jak s nimi souvisí program Evropské Unie - Potravinová pomoc nejchudším osobám. Součástí kapitoly je také vysvětlení pojmu potravinová pomoc.

2.1 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (MPHSKP)

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech je dokument, který se zabývá všemi sférami lidského života a jeho hlavní podstatou je stanovení práv v těchto sférách. Zároveň je tento dokument součástí mezinárodní úmluvy lidských práv. Začátky tohoto dokumentu sahají až do roku 1947, kdy byly vytvořeny první části smlouvy. Konečná verze byla schválena v roce 1957 Komisí OSN pro lidská práva a v roce 1966 byl Pakt otevřen k podpisu. Pakt je platný od 3. ledna 1976. V současné době byla smlouva ratifikována ve 151 zemích. (Odpovědná reforma, 2011)

Pakt je mnohem podrobnější než Všeobecná deklarace lidských práv. Má mnohem více uznaných práv, a tím že je podrobnější, předvídá a vymezuje nejvhodnější postupy pro její realizaci. Kontrola dodržování a naplňování paktu se provádí předkládáním zpráv „o přijatých opatřeních a pokroku dosaženém při dodržování uznaných práv“ (Viliš, 2009, s. 20). Státy se zde také mohou vyjádřit ke komplikacím, které nastávaly při plnění. Kontrolu nad naplňováním paktu vykonává Výbor pro hospodářské, sociální a kulturní práva, který je v tomto dokumentu ustanoven. (Viliš, 2009, s. 20)

Nejdůležitějším článkem paktu pro tuto práci je článek 11, který deklaruje: „právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek“ a dále uznává: „základní právo každého na osvobození od hladu“ (OSN, 1966, čl. 11)

První zmínka o právu na jídlo se však objevuje již dříve. Bylo to v roce 1948 ve Všeobecné deklaraci lidských práv v článku 25: „Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti

k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.“ (OSN, 1948, čl. 25)

2.1.1 Ratifikace paktu v ČR

Na našem území byl tento pakt poprvé přijat v roce 1975 Federálním shromážděním Československé socialistické republiky. Česká Republika tento pakt v roce 1993 sukcedovala⁶. Plné znění paktu bylo zveřejněno jako Vyhláška č. 120/1976 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a *Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. To znamenalo, že se pakt stal dostupným a obecně závazným. Podle Ústavy České republiky má pakt přednost před zákonem. (Vláda ČR, 2006 a)

Podle paktu - čl. 16 - musí ČR předkládat zprávy o přijatém opatření a o pokroku dosaženém při dodržování práv uznaných v tomto paktu. Zprávy jsou předkládány generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů, který předá jejich kopie Hospodářské a sociální radě k posouzení. Tyto zprávy musí odevzdávat podle smluvného programu s hospodářskou a sociální radou. (OSN, 1966)

Zodpovědným a koordinačním orgánem vlády ČR je od roku 1998 zmocněnec vlády ČR pro lidská práva. Jeho úkolem je vyhodnocování a plnění závazků z mezinárodních smluv o lidských právech. Úvodní zpráva České republiky za období 1993 - 1999 byla generálnímu tajemníkovi OSN předložena v roce 2000. Druhá periodická zpráva byla předložena v roce 2007. (Vláda ČR, 2006 b)

2.1.1.1 Úvodní zpráva České republiky za období 1993 – 1999

Zde se budu zabývat opět jen článkem 11 a tím, jak ČR tento článek v letech 1993 – 1999 naplňovala a co to znamenalo pro její obyvatele. V rámci článku 11 se zaměřím na zajištění životní úrovně a v rámci životní úrovně budu zkoumat pouze právo na výživu.

Priměřená životní úroveň je chápána v této zprávě jako osobní odpovědnost každého za životní úroveň svoji i své rodiny s tím, že stát je povinen vytvořit dostatečné podmínky k možnosti tuto osobní odpovědnost uplatnit. Pokud ani tyto podmínky nestačí k zajištění minimální životní úrovně, pomáhá potom stát jednotlivci a jeho rodině

⁶ V terminologii mezinárodních smluv se tento termín používá pro právní nastoupení (vstoupení) do smluv, které byly přijaty právním předchůdcem. Tedy MPHŠKP byl ratifikován ČSSR po jejím zániku, resp. po vzniku samostatné ČR v roce 1993 do této smlouvy Česká republika "sukcedovala", tedy nastoupila do právního vztahu uzavřeného jejím předchůdcem. (Bureš, 2013)

prostřednictvím systému sociálního zabezpečení. (Vláda ČR, 2000, s. 94, odst. 415) Oficiální hranice materiální chudoby je stanovena institutem životního minima a pod její hranicí nastává hmotná nouze, která je definovaná v odstavci č. 356 a 357. (Vláda ČR, 2000, s. 94, odst. 416)

Podle Krebse (2010, s. 288, 289) se jedná o metodu absolutní⁷ (normativní), která vychází ze spotřebního koše a o relativní⁸ metodu stanovení životního minima a tudíž i hranici chudoby, podle minimálního únosného společenského standardu. Životní minimum bylo definováno v zákoně č. 463/1991 Sb. o životním minimu. Tento zákon slouží jako kritérium, jehož hlavní funkcí je posouzení příjmové nedostatečnosti pro potřeby sociální ochrany občana nebo rodiny. Pomoc je poskytována formou dávek podle zákona č. 482/1991 Sb. o sociální potřebnosti. Tyto dávky doplňují příjem občana a jeho rodiny většinou na úroveň životního minima. Životní minimum je dále rozděleno na dvě části. V první části se vztahuje k základním osobním potřebám jednotlivých společně posuzovaných osob v domácnosti. Mezi osobní potřeby je definovaná především výživa, ošacení, obuv, ostatní průmyslové výrobky pro krátkodobé užití, služby a osobní rozvoj. V druhé části jsou zahrnuty náklady na bydlení, které jsou rozdílné podle počtu osob. Výše životního minima záleží na počtu členů v domácnosti. Výši životního minima upravuje vláda podle úhrnného indexu spotřebitelských cen. (Vláda ČR, 2000, s. 81)

Chudoba se zjišťovala v domácnostech podle jejich příjmů a výdajů prostřednictvím výběrového šetření statistiky rodinných účtů. Ve statistikách se objevují domácnosti s minimálními příjmy podle životního minima. Chudá domácnost byla označena ve statistikách, pokud její příjmy nepřesáhly 1,4 (rodiny s dětmi) nebo 1,5 (lidé pobírající důchodové pojištění) násobek životního minima. (Vláda ČR, 2000, s. 94, odst. 416) Ze statistik šlo bohužel zjistit jen strukturu výdajů chudých domácností (například v roce 1998 měl jeden člen z rodiny s dětmi příjmy 40 168 Kč/rok a výdaje 51 554 Kč/rok). Podíl chudých domácností v České republice nelze v tomto období zjistit. (Pouze v odstavci 417 je uveden podíl domácností, které měly menší příjmy než 40% průměrného pracovního příjmu na osobu – v roce 1996 to bylo 2,1 % domácností). Dále

⁷ Dle mého názoru se využívá především k stanovení životního minima.

⁸ Dle mého názoru se využívá především k posouzení chudoby z ekonomického hlediska, které slouží pro strategické plánování.

bych chtěl podotknout, že nejvíce výdajů v domácnostech s minimálními příjmy byly za potraviny. (Vláda ČR, 2000, s. 95)

Velmi zajímavým faktem je, že Česká republika v této zprávě odmítá přítomnost hladu na jejím území. (Vláda ČR, 2000, s. 96)

2.1.1.2 Druhá periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (odevzdána v roce 2007)

V oblasti životní úrovně se podle této zprávy žádné výrazné změny neodehrály. Je tím myšlena úprava životního minima. I když v roce 2006 vznikly nové zákony o životním a existenčním minimu a nový zákon o hmotné nouzi, ve zprávě zmíněny nejsou. Ve zprávě není ani zmínka o tom, že by se tyto zákony chystaly. (Vláda ČR, 2007, s. 47, bod 11. 1. 220)

Příjmová situace domácností v ČR podle šetření SILC⁹ 2005 ukazuje, že chudobou bylo ohroženo 10% obyvatel. To řadí Českou republiku mezi země s nejnižším výskytem chudoby. V Evropě byla průměrná míra chudoby v roce 2005 kolem 16%. (Vláda ČR, 2007, s. 47, bod 11.1 221)

2.1.1.3 Další naplňování Paktu

Vzhledem k tomu, že píšu mou bakalářskou práci v roce 2013 a poslední periodická zpráva vyšla v roce 2007, považuji za důležité shrnout, jak naplňování Paktu v ČR pokračuje. K tomu mi poslouží stejné zdroje, které využívají tvůrci oficiálních zpráv.

Jak už jsem psal, v druhé zprávě nebyla zaznamenána žádná změna v oblasti institutu životního minima a v oblasti hmotné nouze. V roce 2007 totiž vyšel nový zákon o životním a existenčním minimu (Zákon č. 110/2006 Sb.) a nový zákon o hmotné nouzi (Zákon č.111/2006 Sb.), který nahrazuje zákon o sociální potřebnosti z roku 1991. Důvod, proč byla provedena tato reforma, byl, že staré zákony demotivovaly osoby s nízkými příjmy, aby si hledaly práci, protože minimální mzdy často nepřesahovaly životní minimum. Takže lidé raději zůstávali nezaměstnaní a odkázaní na státní podporu. Dalším důvodem reformy byla nutná akceptace požadavků OECD¹⁰. (Krebs, 2010, s. 290)

⁹ European Union – Statistics on Income and Living Conditions.

¹⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development.

Po vstupu do EU se u nás rovněž změnil pohled na chudobu. Absolutní model chudoby, ze kterého vychází stát, aby byl schopen přerozdělit spravedlivě dávky, se odvíjí, jak jsem již zmínil výše, od institutu životního minima. Česká republika musela navíc upravit relativní model hodnocení chudoby podle evropského konceptu, aby měření chudoby bylo jednotné. Jedná se o zjištění průměrných příjmů v zemi, protože hranice chudoby se počítá právě od těchto příjmů. V České republice je nejčastěji používanou hranicí chudoby 60% průměrných příjmů. Pod touto hranicí se domácnost nebo jednotlivec označují za osoby ohrožené chudobou. Tato jednotná metodika je předpokladem pro potřebné mezinárodní srovnání mezi státy uvnitř EU.¹¹ (ČSÚ¹², 2011)

Podle nejnovějších statistik EUROSTATU¹³ naše republika stále patří mezi země s nejnižší mírou chudoby (10%). V roce 2011 žilo totiž 17% lidí z celé populace EU27 pod hranicí chudoby. Tato hodnota každým rokem stoupá. Toto zjištění přehledně předkládají stránky EUROSTATU. (EUROSTAT, 2012, s. 1)

Podstatná událost pro tuto práci, která se odehrála v období 2005 – 2008, bylo jednání o vstupu do programu potravinové pomoci EU pro nejchudší osoby. V roce 2006 bylo přijato nařízení č. 306/2006 Sb.¹⁴ (Potravinová banka, 2010 a)

Je zajímavé, že v první zprávě se výskyt hladu na českém území neobjevuje. Ve druhé zprávě o hladu není nic napsáno a dokonce se nepíše nic ani o osobách ohrožených nedostatkem potravin. A v roce 2008 je zahájen program potravinové pomoci.

¹¹ Mé osobní kapacity nepostačovaly k tomu, abych mohl zjistit, na kolik je (v penězích) přesně vyčíslena hranice chudoby. Ve zprávách ČSÚ pracují s celou domácností v období jednoho roku. To si myslím, že není moc dobré pro vytvoření jasné představy. Ideální by byl klasický měsíční model na jednu osobu, nebo rodinu. Na stránkách České televize jsem našel část Událostí na téma „Milion Čechů balancuje na hranici chudoby“. Události byly odvysílány dne 10. 10. 2012 v 19:47. Zde je uvedeno: „samostatně žijící osoba se považuje za chudou, pokud je její příjem nižší než **9 420** korun měsíčně. Pokud žije dospělý člověk s malým dítětem, stát jej považuje za chudého, pokud jeho příjem nepřekročí **12 246** korun. Pro čtyřčlennou domácnost se dvěma dětmi staršími třinácti let platí hranice **23 550** korun. (Česká televize, 2012)

¹² Český statistický úřad.

¹³ European statistics.

¹⁴ Více o tomto programu v kapitole 2.6

2.2 Právo na jídlo

Právo na jídlo je zakotveno a definováno v článku 25 Všeobecné deklarace lidských práv a svobod a v článku 11 Mezinárodního paktu hospodářského, sociálního a kulturního práva. Nejvíce a nejkonkrétněji o tomto právu pojednává Obecný komentář č. 12 k Mezinárodnímu paktu hospodářských, sociálních a kulturních práv z roku 1999, ve kterém je i definice práva na jídlo, která v angličtině zní: „the right to adequate food is realized when every man, woman and child, alone and in community with others, has physical and economic access at all times to adequate food or means for its procurement” (OSN, Economic and social council, 1999, odst. 6). Do češtiny by se dala tato definice přeložit jako „právo na adekvátní jídlo je realizováno, když každý muž, žena a dítě jak samotní tak i v komunitě s ostatními, mají kdykoliv fyzický a ekonomický přístup k adekvátnímu jídlu nebo mají prostředky k jeho získání“.

Jean Ziegler¹⁵ se inspiroval definicí, kterou stanovil Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, a dospěl k závěru, že právo na jídlo znamená: „the right to have regular, permanent and unrestricted access, either directly or by means of financial purchases, to quantitatively and qualitatively adequate and sufficient food corresponding to the cultural traditions of the people to which the consumer belongs, and which ensures a physical and mental, individual and collective, fulfilling and dignified life free of fear” (Jean Ziegler, 2008, s. 9, par. 17). Tato definice pojednává o tom, že právo na jídlo je lidské právo, které chrání právo všech lidských bytostí žít důstojně, bez hladu, bez nedostatku potravin a bez podvýživy. Právo na jídlo nepojednává o charitě, ale pojednává o zajištění kapacit pro všechny lidi, aby byli schopní se samostatně najíst v důstojnosti. Je to univerzální znalost na národní, regionální a mezinárodní úrovni. Toto právo je aplikováno na každou osobu a na každou skupinu lidí. Právo na jídlo je pravidelný, dlouhodobý a volný přístup k potravinám, které jsou kvantitativně a kvalitativně adekvátní. Potraviny by měly odpovídat kulturním tradicím, na které jsou různé společnosti zvyklé. (Right to Food, 2012 b)

¹⁵ Jean Ziegler je nezávislý expert v hospodářské, sociální a kulturně právní oblasti, který pracuje pro Organizaci spojených národů (OSN). Také je profesor Ženevské University. V OSN zastával funkce jako zvláštní zpravodaj OSN pro právo na potraviny, kde byl autorem mnoha studií, výročních zpráv a zpráv z mnoha misí. Později byl členem poradního výboru OSN pro Radu lidských práv. Je autorem mnoha publikací v oblasti práva na jídlo jak pro OSN, tak pro univerzity. (Right to Food, 2012 b)

Nejdůležitějšími elementy práva na potraviny jsou:

- **Dostupnost** – tento element pojednává o dostatečné produkci jídla v současné a budoucí generaci. V tomto elementu se skrývají pojmy dlouhodobé udržitelnosti a ochrany prostředí.
- **Adekvátnost** – zde jsou dietní potřeby jednotlivců, které musejí být naplněny dostupnými potravinami kvantitativně a kvalitativně (především nutriční hodnoty). Také je důležité zohlednit jednotlivé kultury, protože každá kultura je určitým způsobem specifická a vyžaduje také specifické potraviny.
- **Přístupnost** – především ekonomická, to znamená, že finanční náklady vynaložené na pořízení adekvátní stravy neohrožují další realizaci základních potřeb (např. bydlení, zdraví, vzdělání). Fyzická dostupnost znamená, že každý, včetně tělesně zranitelných osob, jako jsou kojenci, děti, starší lidé, tělesně postižení, nevyléčitelně nemocní, osoby s přetrvávajícími zdravotními problémy a duševně nemocní, by měli mít zajištěný přístup k dostatečnému množství potravy. (Right to Food, 2012 a)

Dalším důležitým tématem v této podkapitole jsou závazky států, vyplývající z práva na jídlo. Je obecně uznáváno, že právo na potraviny znamená tři typy státních povinností, a to je povinnost právo dodržovat, chránit a plnit. Tato typologie závazku byla definovaná v Obecném komentáři č. 12. Navíc Rada FAO přijala „Right to Food Guidelines“ čili Pokyny dodržování práva na jídlo (listopad 2004). (Right to Food, 2012 a)

Pokyny státům zní:

- Povinnost dodržovat vyžaduje, aby vlády nepřijaly žádná opatření, která by zbavila lidi práva na jídlo, např. zákaz přístupu k potravinám.
- Povinnost chránit znamená, že by státy měly přijmout příslušná opatření, která zabrání třetí straně (fyzické osoby, právnické osoby) porušovala právo na jídlo druhých.
- Povinnost plnit znamená usnadnit a poskytnout potraviny. Vlády se musí zapojit do činnosti určené k posílení přístupu lidí k využití zdrojů tak, aby se usnadnila jejich schopnost užít se. Pokud jednatel nebo skupina ztratí schopnost využívat právo na přiměřenou výživu, státy mají povinnost toto právo zabezpečit za ně. (Right to Food, 2012 a)

Důležité je ještě upozornit na článek 2, (2) MPHSKP, kde se vlády dohodly, že právo na jídlo bude uskutečňováno bez diskriminace na základě rasy, barvy, pohlaví, jazyka, věku, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Zásada zákazu diskriminace je základním principem mezinárodního práva. To hraje velmi důležitou roli v plné realizaci práva na potraviny nejen na úrovni normativní, ale i na úrovni praktické. (OSN, 1966, čl. 2, odst. 2)

Podle posledních údajů FAO je na světě téměř 870 milionů chronicky podvyživených lidí, a to především v rozvojových zemích. Pro představu je to 12,5 % z globální populace neboli každý osmý člověk. Drtivá většina -852milionů- žije v rozvojových zemích. Zbytek pochází z rozvinutých zemí. Každý rok zemře přímo nebo nepřímo na následky podvýživy kolem 6 milionů dětí – to je 1 dítě každých 5 sekund. (FAO, 2012 a, s. 2)

V posledních 20 letech si členské státy OSN daly dva závazky, aby účinně snížily podvýživu a naplňovaly tak právo na jídlo. V roce 1996 Římskou deklarací o zajišťování potravin a akčním plánem na Světovém potravinovém summitu¹⁶ státy přislíbily, že do roku 2015 sníží počet podvyživených lidí. O čtyři roky později - v Deklaraci tisíciletí OSN - se státy zavázaly snížit na polovinu počet podvyživených lidí, a to do roku 2015. (Right To Food, 2012 a)

2.3 Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO)

FAO je hlavním orgánem OSN v oblasti rozvoje zemědělství. Hlavní činností orgánu je zmírňování hladu a chudoby. Orgán byl založen na konferenci v Quebecu, 16. října 1945. Mezinárodní den výživy je rovněž připomínán v tento den. FAO poskytuje rozvojovou pomoc, poradenství v oblasti plánování, zpracovává, shromažďuje a šíří důležité informace. Dále slouží jako fórum v otázkách zemědělství a výživy. Některé programy FAO poskytují humanitární pomoc státům v nouzových situacích, ve kterých se objevuje potravinová krize. FAO realizuje na 2000 projektů současně. Ročně sahají výdaje na projekty až na 300 milionů USD a zdroje jsou tvořeny příspěvky dárcovských organizací a vlád. Také řídí konference členských států, které se konají jednou za rok. (OSN, 2005 a)

¹⁶ Rome Declaration on World Food Security and the Plan of Action of the World Food Summit

2.4 Food security¹⁷

V Římské deklaraci světového potravinového zabezpečení zástupci států a vlád znovu potvrdili právo na potraviny. Předmětem summitu, na kterém deklarace vznikla, bylo především snížení počtu hladových a podvyživených lidí na celém světě. To by se mělo uskutečňovat především prostřednictvím přístupu k plnohodnotným potravinám. Proto se v této deklaraci klade důraz na implementaci práva na potraviny. To znamená, že všechny země, které ratifikovaly Základní listiny práv a svobod by měly právo na potraviny přenášet do svých vlastních legislativních rámců. Jakmile jsou tato základní práva dodržována a naplňována, je zajištěn pozitivní stav, který se nazývá zabezpečení potravin (food security).

Podle Světového potravinového summitu (World Food Summit, 1996, Objective 7.4) je tento úkol ustanoven následovně: „to clarify the content of the right to adequate food and the fundamental right of everyone to be free from hunger, as stated in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and other relevant international and regional instruments, and to give particular attention to implementation and full and progressive realization of this right as a means of achieving food security for all.“ Úkolem tohoto bodu je tedy objasnit obsah práva na adekvátní potraviny a základní právo každého na osvobození od hladu, jak je ustanoveno v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Dále také příslušné mezinárodní a regionální nástroje. Úkolem je také věnovat zvláštní pozornost implementaci a plné a progresivní realizaci tohoto práva, jakožto prostředku k dosažení potravinového zabezpečení pro všechny. (World Food Summit, 1996)

Pokyny dodržování práva na jídlo¹⁸ doporučují vládám, jak nejlépe integrovat do institucí a do legislativy právo na jídlo. Jakmile je právo na jídlo integrováno, jedná se potom o program potravinového zabezpečení. Je to ideální stav neboli koncept, který splňuje všechny ratifikované mezinárodní normy. Podle tohoto konceptu lze zjistit, zda jednotlivec, skupina, komunita a společnost je či není potravinově zabezpečena. Pokud tento program funguje, je realizace práva na jídlo úspěšná a dochází k potírání hladu. (FAO, 2012 b, s. 16)

¹⁷ Anglický pojem Food security jsem v názvu podkapitoly užil záměrně. Tento pojem se totiž špatně překládá do češtiny. Mnozí (např. Glropolis) hovoří o tzv. potravinové bezpečnosti. Já se ale domnívám, že pro mou práci je vhodnější tento termín překládat jako potravinové zabezpečení – zabývám se totiž především přístupem k potravinám, a proto je pojem potravinové zabezpečení vhodnější než potravinová bezpečnost. Raději jsem ale pro přesnost ponechal názvu podkapitoly původní anglický termín.

¹⁸ Right to Food Guidelines 2004

Koncept potravinového zabezpečení: „exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food to meet their dietary needs and food preferences for an active and healthy life.“ Český překlad: „existuje, když všichni lidé po celou dobu mají fyzický, sociální a ekonomický přístup k bezpečnému a výživnému jídlu, k naplnění svých stravovacích potřeb, které zajistí aktivní a zdravý život.“ (World Food Summit Plan of Action, 1996, par. 1)

Tento koncept se formoval téměř 40 let a má kolem 200 definic. Je velmi obsáhlý nejen díky množství definic, ale i proto, že se zaměřuje na více sfér nedodržování práva na potraviny. Také se podle něj dá měřit hlad a chudoba.¹⁹ (FAO, 2003, kapit. 2)

Tato široce přijímaná definice upozorňuje na následující rozměry potravinového zabezpečení:

- **Dostupnost potravin:** dostatečné množství potravin v odpovídající kvalitě, dodávané prostřednictvím domácí výroby nebo z dovozu (včetně potravinové pomoci).
- **Přístup k potravinám:** přístup k dostatečným zdrojům (na které mají nárok), kterými získají vhodné potraviny pro výživnou stravu. Nároky jsou definovány jako soubor všech komoditních svazků, podle kterých osoba může vydat právní příkaz v politické, hospodářské a sociálně uspořádané společnosti.
- **Využití potravin:** dosažení stavu zdravé výživy k naplnění všech fyziologických funkcí, a to prostřednictvím odpovídající stravy, čisté vody, hygieny a zdravotní péče. Tento rozměr vnáší právní normovanou intervenci ze strany státu k zajištění bezpečnosti potravin.
- **Stabilita potravin:** aby byly potraviny zabezpečeny, musí populace, domácnosti a jednotlivci mít přístup k potravinám po celou dobu. Neměli by riskovat ztrátou přístupu k potravinám v důsledku mimořádných nepříznivých situací (např. hospodářské nebo klimatické krize) nebo cyklických změn (např. sezónní potravinová nejistota). (FAO, 2006 a, s. 2)

Opakem potravinového zabezpečení je stav potravinového nezabezpečení (food insecurity). Nastává tehdy, když lidé nemají adekvátní fyzický, sociální nebo

¹⁹ Měření je obvykle nepřímé na základě rozdělení příjmů (Gini index) a údajů spotřebitelských výdajů. (FAO, 2001)

ekonomický přístup k potravinám, ke splnění svých stravovacích potřeb, které zajistí aktivní a zdravý život. (FAO, 2003, kapit. 2)

K dosažení a naplnění potravinového zabezpečení je nutno aplikovat nástroje a prostředky, které se o toto naplnění pokouší. Hlad v rozvojových zemích pořád roste a dnes už dosahuje globální krize. (ActionAid International, 2009, podle Riches, 2011, s. 769). Proto se do těchto lokalit poskytuje potravinová pomoc, na které se stává závislou stále větší populace. Ve vyspělých společnostech je zajištění tohoto konceptu dosahováno především minimálními příjmy a sociálním zabezpečením. Proto se může zdát nesmyslné zabývat se potravinovou pomocí v dnešních bohatých společnostech.²⁰ Nicméně statistiky vypovídají, že v USA je 49 milionů a v EU 43 milionů lidí, kteří nemají zajištěný přístup k potravinám (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 11) Třicet členů OECD mohou být soběstační v potravinách prostřednictvím domácí produkce nebo dovozu. Jejich dotované zemědělství produkuje velké množství nadbytku potravin. Problém přístupu k potravinám je řešen minimálními příjmy a sociálním zabezpečením. Pro toho, kdo propadne trhlinou záchranné sociální sítě, je zde ještě systém potravinové pomoci, který se poslední dobou stále více institucionalizuje jako charitativní potravinové banky. Ty jsou připraveny pomáhat lidem v nouzi prostřednictvím potravinových programů. I přes současné zvyšování potravinového nezabezpečení (food insecurity)²¹ na „severu“, přístup k potravinám v bohatých společnostech není považováno za záležitost politického zájmu. Podle Richese si široká veřejnost myslí, že je jídlo z potravinových bank posledním účinným východiskem v boji proti hladu. (Riches, 2011, s. 770)

²⁰ Potravinová pomoc není jediným nástrojem, který slouží k eliminaci potravinového nezabezpečení (food insecurity), ale je podstatným pojmem v této práci.

²¹ Domácnosti nejsou schopné si samy zabezpečit nějaké potraviny.

2.5 Potravinová pomoc (food aid)

Myslím si, že většina lidí si spojuje potravinovou pomoc jen se zahraniční humanitární a rozvojovou pomocí. Bez pochyby je potravinová pomoc v těchto oblastech poskytována. Poskytuje se při katastrofách a válečných konfliktech, ale také při následné obnově. Je důležité v této práci upozornit na fakt, že potravinovou pomoc nelze spojovat pouze s mezinárodní pomocí (jakou např. vykonává World Food Program²²). Potravinová pomoc je totiž nástrojem k eliminaci potravinového nezabezpečení. A nezáleží, zda je toto potravinové nezabezpečení v zahraničí (resp. v rozvojových zemích) či v tuzemsku.

Existují definice potravinové pomoci, které ji řadí opravdu do mezinárodní intervence. Například Barrett a Maxwell (2005, podle FAO, 2006 b, s. 11) definují potravinovou pomoc jako „*mezinárodní podpora z výhodných prostředků ve formě poskytování potravin*“.²³ Tito autoři dále rozlišují možnosti naplňování potravinové pomoci - buď přímo poskytované v naturáliích (potraviny), nebo peněžními prostředky zakoupené potraviny v intervenované oblasti. Bohužel tato definice nerozlišuje ostatní programy potravinové podpory (tzv. food assistance programs), jako je například pomoc lidem bez domova nebo ženám s dětmi v azylových domovech. Přitom by tyto programy mohly pozitivně ovlivnit potravinové zabezpečení. Přesně řečeno definice nezahrnuje programy potravinového zabezpečení na národní úrovni, založené na domácích zdrojích. Zatímco definice potravinové pomoci, která byla dohodnuta na setkání v Berlíně v roce 2003, říká: „Potravinová pomoc může být chápána jako všechny potravinové podporované intervence zaměřené na zlepšení potravinového zabezpečení chudých lidí v krátkodobém a dlouhodobém horizontu, financovány prostřednictvím mezinárodních, národních, veřejných a soukromých zdrojů.“ (von Braun, 2003, podle FAO, 2006 b, s. 11) Berlínská definice zahrnuje všechny mezinárodní a národní akce a distribuce potravin či prostředků k zajištění potravinového zabezpečení. (FAO, 2006 b, s. 11)

²² Světový potravinový program – jeho primárním úkolem je pomoci chudým obyvatelům v rozvojových zemích v boji s hladem a chudobou. Prostřednictvím potravinové pomoci podporuje ekonomický a sociální rozvoj. (OSN, 2005 b)

²³ Definice v originále: Food aid is the international sourcing of concessional resources in the form of or for the provision of food

2.6 Evropská potravinová pomoc nejchudším osobám

Program potravinové pomoci pro nejchudší osoby se poprvé objevuje v roce 1987²⁴. Cílem tohoto programu bylo uvolnit produkty, které byly uskladněny v intervenčních zásobách²⁵ Společenství (OECD). Uvolněné produkty byly k dispozici dobročinným organizacím, které potom distribuovaly potraviny potřebným osobám. Tento postup se zachoval až dodnes, jen se už nejedná o program OECD, ale o program EU. Toto opatření Evropské unie má dva hlavní cíle: cíl sociální (výrazným způsobem přispět ke zlepšení situace nejchudších osob) a cíl tržní (stabilizace trhů se zemědělskými produkty pomocí snížení intervenčních zásob). (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 4)

Zmiňované nejchudší osoby jsou v tomto programu definovány jako: „fyzické osoby, jednotlivci a rodiny nebo seskupení složená z těch osob, jejichž situace je z hlediska sociální a finanční závislosti zjištěna nebo uznána na základě platných kritérií určených kompetentními orgány nebo je posouzena s ohledem na kritéria dobročinné organizace působící v jejich prospěch, a která jsou schválena příslušnými orgány.“ (Nařízení Komise (EHS) č. 3149/92, čl. 1, podle Evropský účetní dvůr, 2009, s. 7)²⁶

Podle této definice je obtížné určit cílovou skupinu programu. Komise tedy používá kategorii obyvatel definovanou jako osoby „ohrožené chudobou“²⁷, aby tak mohla prostředky účinněji přerozdělit. Avšak i takto specifikovaná cílová skupina je v rámci celé EU velmi široká.²⁸ (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 7)

Druhým specifickým cílové skupiny jsou „osoby ohrožené nedostatkem potravin“. Je to ukazatel používaný rovněž EUROSTATEM a definovaný jako: „*procentní poměr lidí, kteří si nemohou jednou za dva dny dovolit jídlo s masem, kuřetem nebo rybou.*“ (EUROSTAT, podle Evropský účetní dvůr, 2009, s. 7) V roce 2008 podle statistik EUROSTATU bylo 43 milionů osob ohroženo nedostatkem potravin. (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 7)

²⁴ V tomto období byly v Evropě špatné klimatické podmínky, které ohrožovaly především chudší obyvatelstvo. (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 4)

²⁵ V rámci společné zemědělské politiky se v EU uplatňují tři zásady – společný trh pro zemědělské produkty při společných cenách, zvýhodnění produkce a finanční solidarita, financování ze společného fondu, do něhož všichni přispívají. (Státní zemědělský intervenční fond, 2000 - 2013)

²⁶ Zvláštní zpráva č. 6/2009 – Potravinová pomoc Evropské unie pro nejchudší osoby: posouzení cílů, prostředků a použitých metod.

²⁷ Bližší popis v kapitole 2.1.1.3.

²⁸ Vyčleněné zdroje na program v roce 2009 byly 500 milionů EUR. (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 7)

Na tomto programu je účast členských států dobrovolná. Pokud se chtějí členské státy programu zúčastnit, musí Evropské komisi tento svůj úmysl každoročně oznámit a sdělit jí své předpokládané potřeby. Členských států každým rokem přibývá a v roce 2008 bylo v programu 19 členských států. (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 8)

Produkty z intervenčních zásob nejsou vhodné pro distribuci příjemcům k okamžité spotřebě. Proto musí být zpracované nebo vyměněné za konečné potravinové produkty. To obnáší nabídková řízení, která realizují konkrétní státy. Také je nutné tyto produkty přepravovat a s tím se pojí další náklady. Subjektem, který je odpovědný za plnění programu v daném státu, je platební agentura.²⁹ (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 9)

Distribuce potravinové pomoci směřuje k nejchudším osobám hlavně prostřednictvím dobročinných organizací. Ty musí být vybrány příslušným členským státem a uzákoněny. Potraviny musí být dobročinným organizacím poskytnuty bezplatně. Dnes se na přijímání a distribuci potravin podílí několik tisíc dobročinných organizací na několika úrovních. (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 10)

Dobročinné organizace se dělí do třech úrovní:

1. Organizace určené státem (uzákoněné), působící na celostátní úrovni. (např. Federace potravinových bank, Červený kříž, Caritas) – koordinace, dohled nad činnostmi, kontakty se státními zástupci, nedistribuuji potravinovou pomoc konečným příjemcům.
2. Dobročinné organizace působící na regionální úrovni (např. Potravinové banky, diecézní charita) – mají skladovací kapacity, přijímají potraviny, distribuuji je organizacím.
3. Organizace na místní úrovni (např. oblastní charity, azylové domy, atd.) - distribuuji pomoc přímo příjemcům. (Evropský účetní dvůr, 2009, s. 10)

Program potravinové pomoci nejchudším osobám v EU začal fungovat v roce 2008 i v České republice. (Potravinová banka, 2010 a) Tato pomoc se řídí podle Nařízení vlády o stanovení některých podmínek pro dodávky potravin z intervenčních zásob ve prospěch nejchudších osob č. 306/2006 Sb. Jako zodpovědný subjekt byla určena platební agentura neboli Státní zemědělský intervenční fond. Jako organizace pověřené

²⁹ V ČR je to Státní zemědělský intervenční fond podle zákona č. 306/2006 Sb.

na distribuci potravin byly ustanoveny Česká federace potravinových bank a Sdružení České katolické charity. (Nařízení vlády č. 306/2006 Sb.)

2.7 Potravinová banka

Publikací o potravinových bankách není příliš mnoho. Jeden z mála, kdo se jim věnoval, je Grahame Riches³⁰, který dokonce vydal několik publikací, ve kterých se potravinovými bankami zabývá. V jedné jeho publikaci (Food Banks and the Welfare Crisis) je definice potravinové banky, která říká, že potravinová banka je: „a centralized warehouse or clearing house³¹ registered as a non-profit organization for the purpose of collecting, storing and distributing surplus food (donated/shared), free of charge, to front line agencies which provide supplementary food and meals to the hungry.“ V překladu do češtiny je potravinová banka: centralizovaný sklad nebo prostředník registrovaný jako nezisková organizace za účelem shromáždění, skladování a distribuování přebytečných potravin bezplatně do předních linií agentur, které poskytují dodatečné (doplňkové) potraviny a jídlo hladovým. (Riches, 1986, s. 16)

Potravinová banka je centrální potravinový distribuční bod pro donory a agentury. Potravinoví dárci, výrobci, velkoobchody a maloobchody vkládají přebývající nebo poškozené potraviny do banky, kde jsou skladovány. Organizace potom tyto potraviny vybírají a následně rozdávají potřebným lidem. Cílem potravinové banky je redukovat plýtvání potravin a darovat potraviny lidem, kteří je opravdu potřebují. Centralizovaná distribuce umožňuje značné ekonomické výhody pro charitativní organizace, ale také pro výrobce a obchodní řetězce, které mohou ušetřit za likvidaci potravin a ještě mohou dostat daňové úlevy za darování do charitativní organizace. (Riches, 1997, s. 16)

Definice potravinové banky zdůrazňuje pojem přebytku potravin v potravinové výrobě a v maloobchodním řetězci. Asi jedna třetina lidstvem vyprodukovaných potravin se vyhodí. Je to kolem 1, 3 miliardy tun. V Evropě se vyhodí 280 - 300 kilogramů potravin na osobu za rok. (FAO, 2011, s. 5) Spojené státy odhadují, že každý rok je 20 procent z amerických potravinových zásob zlikvidováno. To je asi 53 milionů tun potravin za 24 miliard dolarů a tyto statistiky Kanada převzala jako silný argument. Ve skutečnosti tento důraz na shromažďování přebytečných potravin nebo likvidování potravin jsou

³⁰ Grahame Riches je kanadský profesor z The University Of British Columbia, School Of Social Work.

³¹ Clearing house – prostředník, tento pojem požíván především v bankovníctví, jinak je „clearing house“ definovaný jako organizace, která sbírá, třídí a distribuuje zejména informace, ale v této problematice to jsou potraviny. (Merriam Webster)

klíčové body jednání v potravinových bankách. Nejedná se o „vykrmovací“ programy, ale o distribuci 20 procent přebytkových potravin. To je jeden ze způsobů, jak motivovat lidi, aby participovali na zamezení likvidace potravin. (Riches, 1986, s. 16)

Někdo může argumentovat, že je složité rozlišovat mezi nadbytkem, odpadem a potřebou hladových lidí. (Riches, 1986, s. 16)

Proto je velmi důležité zvážit, zda zbylé potraviny nazývat termínem nadbytek anebo termínem odpad. Odpad má oproti nadbytku drsnější konotaci. Nadbytek naznačuje veřejnosti, že potravinářský průmysl nedokáže využít všechny vyprodukované potraviny. Zatímco odpad zanechává dojem, že je soukromý sektor neefektivní. Přesto má i termín nadbytek své úskalí. Zajímavý je fakt, že supermarketky a obchody zohledňují své náklady vyhozeného jídla do svých cen určených koncovým odběratelům. Je jasné, že kdyby ceny byly nižší, bezpochyby by se většina jídla prodala a nic by se nevyhodilo a supermarketky by tak nemusely platit likvidaci. Nesporně pro potravinové banky je termín nadbytek potravin daleko vhodnější než odpad, jelikož to zanechává dojem charitativního a komunitně laděného potravinového průmyslu. Pro potravinové banky, které jsou samozřejmě závislé na potravinovém průmyslu kvůli velkému podílu potravin, je toto rozhodující faktor. (Riches, 1986, 16)

Definice potravinových bank také vypovídá hodně o vztahu mezi nadbytkem a hladem. Potravinové banky mají v úmyslu poskytnout jinak vyhozené potraviny organizacím, které by je potom mohly rozdat potřebným. To se provádí prostřednictvím hromadné dodávky potravin, které mohou být dopraveny třeba do domů pro týrané ženy, do přechodných ubytoven, do domů na půl cesty anebo mohou být požitý jako nouzové potraviny při mimořádných událostech. Klade se důraz na koordinaci a vyvážené přerozdělování, a ne přímé nasycení hladových. (Riches, 1986, s. 16)

Hodně také záleží na zapojení mnoha různých lidí, kteří se zúčastní shromažďování a distribuce potravin. Myšlenka „soused pomáhá sousedovi“ je velmi silná. O tom, jak funguje tento proces, pojednává zpráva o potravinové bance v Edmontonu: Potravinový balíček vzniká procesem, na kterém se podílí mnoho lidí. Při nejmenším to mohou být následující: donoři (korporace, jednotlivci); dobrovolníci, kteří vykládají nebo třídí jídlo; zaměstnanci nebo dobrovolníci charitativních organizací, kteří se setkávají s klienty; dobrovolníci v potravinové bance, kteří obdrží žádosti o balíčky potravin; dobrovolníci, kteří balíčky sestaví; osoby, které balíček doručí - mohou to být členové

banky nebo samotní žadatelé; a nakonec osoby nebo rodiny, které obdrží a zkonsumují tento balíček. (Edmonton Food Bank, 1985, s. 2, podle Riches, 1986, s. 17)

2.7.1 Rozvoj potravinových bank

Úplně první potravinová banka vznikla v roce 1967 ve městě Phoenix v Arizoně, jejímž zakladatelem byl John van Hengel (Hradecký, 2012, s. 18), která se rozrostla až na národní úroveň a v USA je dnes 202 potravinových bank (Feeding America)³². V USA je potravinová pomoc za rok průměrně poskytnuta 34 milionům obyvatel. Kanadská asociace potravinových bank (dnes Potravinové banky Kanada) byla založena v roce 1985 a dnes je v Kanadě přes 800 potravinových bank. Měsíčně je potravinová pomoc poskytnuta 882 188 Kanadčanům. V roce 1984 byla první potravinová banka ve Francii. O dva roky později byla vytvořena Evropská federace potravinových bank, která se dnes skládá z 247 potravinových bank a působí v 20 zemích. Ročně přerozděluje průměrně 400 000 tun potravin mezi 5,2 milionů lidí. Na začátku 80. let začaly potravinové banky na Novém Zélandu a v roce 1994 v Melbourn v Austrálii. V první dekádě 21. století se začaly vyskytovat potravinové banky v rychle rostoucích ekonomikách ve východní Asii – Hong Kong, Macao, Taiwan a Čína. Díky podpoře globálních sítí potravinových bank byly vytvořeny banky v zemích jako je Argentina, Kolumbie, Mexiko a Velká Británie. Není tedy pochyb, že potravinové banky působí v mezinárodním měřítku. Také jsou podporovány silným globálním potravinářským průmyslem např. Campbell Soups, ConAgra Foods, Cargill, Kraft, Nestlé a Danone. Jejich zástupci jsou ve správních radách potravinových bank na národní úrovni. (Riches, 2011, s. 770)

³² Feeding America by se dala přirovnat k České federaci potravinových bank.

3 Potravinové banky v ČR

Tato kapitola pojednává o potravinových bankách v České republice. V bakalářské práci slouží jako praktický náhled na popisovanou teorii. Cílem kapitoly je popsat vznik, principy, fungování a činnost PB. Kapitola také obsahuje statistiku rozdělených potravin potravinovými bankami v období 2010 – 2012. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná literatura, která by se zabývala PB v České republice, musel jsem čerpat informace přímo z PB, resp. od jejich pracovníků.

3.1 Zavedení potravinových bank v České republice

Pojem potravinové banky se objevil v Československu už v roce 1992, kdy otvírá Ilja Hradecký³³ v Praze první potravinovou banku. O dva roky později byla založena Česká federace potravinových bank (ČFPB) jako občanské sdružení. I když už potravinová banka existovala, nefungovala tak efektivně, jako banky ve Francii nebo v Kanadě, protože pan Hradecký se soustředil především na organizaci Naděje o. s. Naděje rovněž poskytovala potravinovou pomoc a potraviny, které jí přebývaly, poskytovala potravinové bance. Česká federace potravinových bank se v roce 2005 začíná reformovat, a to kvůli žádosti o přijetí do Evropské federace potravinových bank (EFPB). Cílem transformace bylo naplnit ustanovení Charty evropských potravinových bank. Ale také se s ČFPB snažila zefektivnit činnost potravinové banky. Proto byla otevřena nová nezávislá potravinová banka v roce 2006 v Praze a ČFPB byla přijata do EFPB. Také v tomto roce se začala formovat potravinová banka v Ostravě, kdy na základě zájmu ČFPB a občanského sdružení Kofedova škola došlo k rozhodnutí zřídit banku také v tomto místě. Činnost banky pod školou trvala od roku 2007 do roku 2009, kdy se banka stala samostatným právním subjektem. Třetí banka se otevřela v listopadu 2010 v Litoměřicích a čtvrtá banka se otvírá v roce 2013 v Liberci a činnost zahájí v průběhu jara téhož roku. Také se ještě plánují banky v Plzni a na Vysočině. Všechny banky vycházejí z jednotného základu a to je Charta EFPB. (Potravinová banka, 2010 a, Plichta 2013, Mrázková, 2013)

³³ Zakladatel organizace Naděje o. s.

3.2 Občanské sdružení

Potravinové banky v ČR jsou neziskové organizace, právní forma je občanské sdružení (o. s.). Aby taková potravinová banka mohla vzniknout, musí ji založit 3 fyzické osoby z toho jedna starší 18 let a registrace se provádí u ministerstva vnitra. Sídlo, název, orgány a činnost občanského sdružení je vymezená stanovami. Banky tedy fungují na základě členství. Členem se mohou stát fyzické osoby, které se podílí na rozvoji PB a požádají o členství. Členy se mohou stát také právnické osoby, které v oblasti působnosti potravinových bank poskytují potravinovou pomoc chudým a potřebným lidem, reprezentované jedním zástupcem. O přijetí člena rozhoduje předsednictvo PB. Členové jsou převážně neziskové organizace, které nabízejí služby lidem v chudobě. O přijetí člena rozhoduje na základě jeho písemné žádosti Předsednictvo PB. Nepřijatý člen se může proti rozhodnutí Předsednictva PB odvolat k Valné hromadě, a to do 30 dnů od rozhodnutí o nepřijetí, písemně do rukou předsedy. O skutečnosti přijetí či nepřijetí nového člena informuje Předsednictvo PB Valnou hromadu PB. Nejvyšším orgánem PB je Valná hromada, která se schází na řádném zasedání jednou ročně. Valná hromada volí tříčlenný výbor jednou za tři roky. Výbor volí ze svého středu předsedu, který je zároveň statutárním orgánem. (Stanovy 2012, Růžicková, 2009, s. 11, 12)

3.3 Principy

Principy potravinové banky vyplývají z Charty EFPB. V této chartě spočívá funkce potravinových bank v darování a rozdělování. Vyznačuje se čtyřmi základními principy, které jsou v chartě popsány.

1. Zásobování. Zásobování je činnost, při které se za přísného dodržování hygienických zásad shromažďují zemědělské přebytky, přebytky produkce potravinářského průmyslu, neprodejné, ale požitelné potraviny, přebytky z veřejných jídelen, restaurací a potraviny získané ze sbírek. Všechny takto získané potraviny musí být zdarma. V tomto principu je uveden jeden z cílů potravinových bank, a to je boj proti plýtvání.
2. Distribuce. Potravinové banky jsou sdruženími, která slouží jiným organizacím bojujícím proti hladu. Banky samy neprovádějí distribuci potravin osobám v tísní. Dělají to zásadně prostřednictvím sítě místních organizací, skupin nebo společenství, která jsou ve styku s chudými a potřebnými lidmi. Mezi každou potravinovou bankou a organizací nebo skupinou, která bude potraviny rozdávat, je uzavřena dohoda o zásobování zdarma. Obě strany přitom berou na vědomí, že

potravinová banka nedisponuje všemi potřebnými potravinami. Organizace, skupiny a společenství potom předávají potraviny prostřednictvím stravování v sociálních jídelnách, prostřednictvím malých skupin, které se schází u společného stolu nebo prostřednictvím balíčků.

3. Činnost. Činnost potravinových bank není zaměřena na zisk. Jejich činnost spočívá v ochotě projevit aktivní solidaritu a odpovědnost. Jsou závislé na vůli dárců a tím vydávají svědectví o nezištné pomoci. Z tohoto pohledu je jejich činnost zajištěna hmotnými dary pro provoz potravinových bank, přenesením provozních nákladů na další účastníky, spoluúčastí organizací odebírajících potraviny, finančními dary a subwencemi.
4. Organizace. Potravinové banky existují a fungují díky dobrovolníkům a církevním, charitativním, humanitárním a sociálním organizacím. Tím vydávají svědectví, že lidé nejrozumnějšího zaměření se mohou spojit ke službě druhým. (Charta PB)

Tyto principy musí akceptovat a podepsat každá organizace, která chce mít jméno potravinová banka a logo EFPB. (Potravinová banka, 2010 a)

3.4 Poslání a cíl

Posláním PB je, jak jsem již zmínil výše, boj proti hladu a proti plýtvání potravinami. V principech PB, které jsou uvedeny v předchozí podkapitole (3.2), jsou v podstatě zároveň vyjádřeny i poslání a cíl. Proto považuji za nadbytečné je znova přepisovat. (Potravinová banka, 2010 a)

Cílem ČFPB je zřizovat a sdružovat potravinové banky působící v ČR, koordinovat jejich činnost, hájit jejich společné zájmy ve vztahu k třetím osobám, dbát o jejich rozvoj a reprezentovat je před státem a zahraničím. ČFPB soustřeďuje soubory informací z potravinových bank. Zřizuje nové potravinové banky v místech, kde jsou pro to podmínky. ČFPB také navazuje a udržuje styky i spolupráci s fyzickými a právníckými osobami podobného zaměření doma i v cizině. ČFPB je členem EFPB, to znamená, že se může účastnit na jejím chodu. (Potravinová banka, 2010 b)

3.5 Zajištění chodu potravinových bank

K tomu, aby mohly PB vykonávat svou funkci a naplňovat cíl, je potřeba, aby měly dobré technické zázemí. Potravinové banky totiž potřebují ke své činnosti sklad, který je přizpůsobený ke skladování potravin. To znamená, že by měl být vybaven chladicími boxy, které slouží k uchování potravin, které podléhají rychlejší zkáze. Také musí mít k dispozici dostatek regálů a palet. Sklad musí samozřejmě vyhovovat hygienickým podmínkám, takže je pravidelně kontrolován Státní veterinární správou či Státní zemědělskou inspekcí. Dalším potřebným nástrojem, který by neměl ve skladu chybět, je vysokozdvizný vozík, který slouží ke snadné manipulaci s těžším a objemnějším nákladem. Ve skladu by se ještě měla nacházet kancelář a sociální zařízení. Velmi důležitý je osobní nákladní automobil (do 3, 5 tun), ideálně s chladicím zařízením. Automobil je důležitý z toho důvodu, že ne všichni dárci přivezou potraviny do skladu na vlastní náklady. Navíc se může také stát, že si pro přerozdělené potraviny nemůže obdarovaná organizace přijet a musí jí je převést potravinová banka. (Mrázková, 2013)

ČFPB se skládá z dobrovolníků, kteří jsou samotnými členy ČFPB a také jsou zaměstnání nejčastěji v jiných neziskových organizacích, které mají zájem spolupracovat s potravinovými bankami. U potravinových bank se už vyskytují zaměstnanci, ať už na plný či poloviční úvazek. Vzhledem k tomu, že některé banky fungují 5 dní v týdnu, je nutné, aby tato činnost byla zajištěna minimálně dvěma funkcemi (záleží na velikosti skladu a objemu potravinové pomoci). Jedná se o skladníka a o manažera (tato funkce může být nazvaná i jinak). Například v Ostravě jsou pouze dva zaměstnanci. Skladník s polovičním úvazkem, který zajišťuje sklad potravin a zvládá lehčí administrativní práci. Manažer už má plný úvazek a jeho náplň práce se odehrává převážně v kanceláři - věnuje se administrativní práci. Jedná se o účetnictví, shánění finančních prostředků, vykazování příjmu a výdeje potravin, hodnocení potravin, propagace, tvoření výročních zpráv, atd. Někdy je však nutné, aby se také zapojil do manuálních prací ve skladu, a to především při třídění potravin. (Mrázková, 2013)

Potravinové banky by nemohly existovat bez dárců. Ať už se jedná o potraviny, peněžní dary nebo dary věcné. Velké společnosti, které jsou dárce potravin, jsou např. Makro, Kraft, Nestlé, Vitana, Danone, Unilever, Meggle, Ahold, Globus atd. Na tyto dárcy se nesusoustředí jednotlivé potravinové banky, ale jen EFPB a ČFPB. Pomáhají vyjednávat další dohody, získávat od těchto společností i finanční dary. Z menších dárců

potravinové pomoci to jsou především jídelny, restaurace, menší obchody a jednotliví dárči, kteří se nachází v lokalitě místní potravinové banky. Získávání finančních prostředků je „rozděleno“ obdobně jako při získávání potravin - ČFPB se soustředí na velké společnosti, stát a velká města. Potravinové banky se snaží dostat k finančním darům od měst, ve kterých působí, od firem a jednotlivců, kteří se nachází ve stejné lokalitě jako sídlo PB. Obdobně je to i u věcných darů. (Plichta, 2013, Mrázková, 2013)

Jedním ze zdrojů financí, díky kterému je podporován chod PB, jsou roční poplatky. Ty musí platit členové PB i odběratelé potravin. Poplatky se hradí ročně a na základě odběratelské smlouvy. Ta se při zaplacení poplatku automaticky prodlužuje na další rok. Výše poplatků je u každé potravinové banky jiná – každá banka si tuto výši stanovuje sama (většinou ji schvaluje Valná hromada). V Praze mají zaveden poplatek 1000 Kč ročně na každého člena i odběratele. V Ostravě je zase zavedena výše poplatku podle počtu pracovních úvazků v organizaci, která je členem nebo odběratelem. Čím vyšší počet, tím vyšší poplatek. (Mrázková, 2013, Komárek 2013)

Pokud se organizace stane členem PB, může ovlivňovat její chod. Zatímco odběratelé tuto výsadu nemají.³⁴ Navíc např. v ostravské PB platí odběratelé menší roční poplatky, což se samozřejmě promítá v menším množství získané potravinové pomoci. Členská základna potravinových bank je opravdu rozmanitá. Jedná se třeba o organizace na národní nebo oblastní úrovni, které mají pod sebou několik středisek. Nutno však podotknout, že ačkoliv je členem či odběratelem celá organizace, PB poskytne potravinovou pomoc pouze těm střediskům oné organizace, které jsou v blízkosti působení PB. (Např. členem PB v Ostravě je Armáda spásy ČR, ale pomoc není poskytována do všech služeb, které Armáda spásy ČR má po celé republice, ale jen těm, které jsou do přiměřené vzdálenosti od Ostravy.) Organizace si určí svého zástupce³⁵, který ji bude reprezentovat na členských schůzích a valných hromadách. Není vyloučeno, že by nějaká banka nemohla poskytovat potravinovou pomoc do jiných oblastí, než ve které působí. To bývá způsobeno tím, že určitá organizace má zájem odebírat potraviny, avšak v kraji, ve kterém poskytuje své služby, ještě PB nebyla zřízena. Počet odběratelů a členů potravinové banky v Praze je kolem 70, v Ostravě to je 30 a v Litoměřicích 19. (Potravinová banka, 2010 c, d, Plichta 2013)

³⁴ Odběratelskou smlouvu musí mít podepsanou jak odběratel, tak člen.

³⁵ Většinou statutární předseda členské organizace (Plichta, 2013)

3.6 Systém rozdělování potravin

Množství potravin, které obdrží organizace od PB je závislé na tom, kolik obdrží PB potravin od dárců. Proto je velmi důležité mít zajištěny dárce a zvolit dobrý systém rozdělování potravin, aby se vždy dostalo na všechny členy a odběratele. Každá banka má jiný systém rozdělování. Například v Praze rozdělují potraviny podle počtu klientů anebo podle osob, které se nacházejí v nouzi. V Ostravě zase přidělují množství potravin jednotlivým organizacím podle jejich velikosti, ale rovněž se klade důraz na množství uživatelů služby. (Komárek, 2013, Mrázková, 2013)

Potravinová pomoc může být rozdělována také podle typu potraviny. Jednotlivé organizace totiž mají různé potřeby. Je rozdíl, zda jsou potraviny poskytovány do azylového domu nebo do služby poskytující terénní sociální práci ve vyloučených lokalitách. V azylovém domě totiž poskytují jídlo prostřednictvím jídelen, takže klienti dostávají teplá jídla. Naproti tomu terénní sociální pracovníci poskytují potravinovou pomoc prostřednictvím balíčků. Proto může potravinová banka rozdělovat potraviny podle toho, jakým způsobem poskytnou organizace tyto potraviny klientům. Takže do jídelen poskytuje PB potraviny s kratší expirační dobou – např. zelenina nebo nezmražené maso. Organizacím, které dávají klientům balíčky, poskytuje PB potraviny s delší trvanlivostí – např. konzervy, cukrovinky a jiné zabalené potraviny. PB však téměř nikdy nepokryje všechny potraviny, které organizace potřebují. U potravinových balíčků by sice mohla být potravinová pomoc z potravinové banky 100%, ale když je pomoc poskytována např. do azylových jídelen, musí organizace dokupovat některé suroviny k přípravě teplých jídel. Některé organizace - i když třeba rozdávají potravinové balíčky - mohou také pořádat vlastní sbírky nebo mohou dostávat dary. Potom tedy potravinová pomoc z PB opět nepokrývá 100% potravin, které organizace využije. Tímto jsem chtěl poukázat na složitost situace a na nemožnost vypočítat např. jaký podíl potravin získávají organizace od PB. (Komárek, 2013)

Cílové skupiny, u kterých potravinová pomoc končí, jsou rozmanité. Každá organizace má jiné klienty, ale pro potravinové banky je podstatné, aby klienti byli v nouzi (sociálně a ekonomicky slabší na hranici nebo pod hranici chudoby). Převážně se jedná o bezdomovce, Romy ve vyloučených lokalitách, uprchlíky, matky s dětmi v azylových domech a v krizových centrech. Poslední dobou se objevuje mnoho seniorů pobírajících starobní důchod, kteří nemají dostatek financí na bydlení, a proto se potravinová pomoc

začíná zaměřovat i na ně – aby jim ulehčila tíživou životní situaci.(V podstatě se tak předchází vzniku nových bezdomovců.) (Komárek, 2013, Mrázková 2013)

Tabulka č. 1 Jak funguje potravinová banka (Podle Mrázková, 2011)

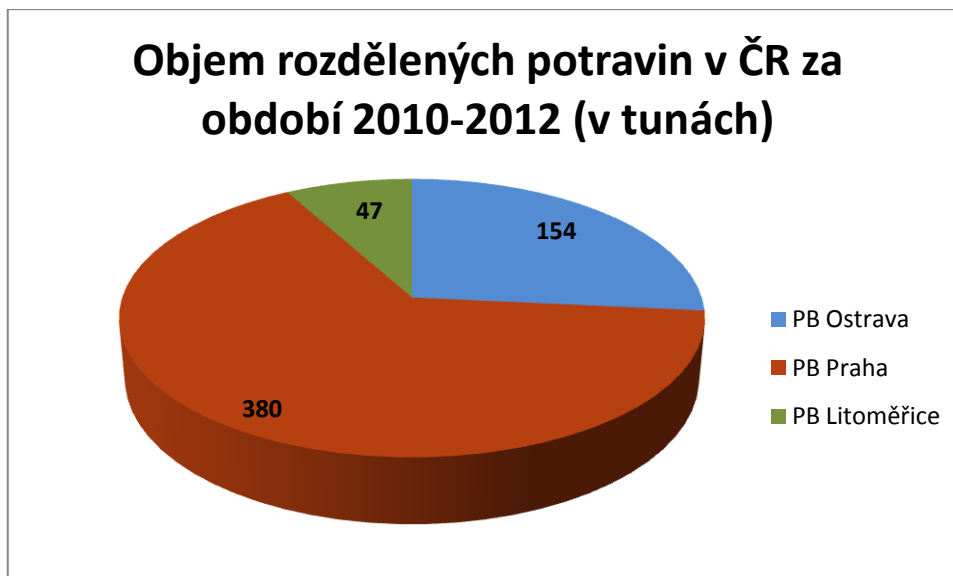
3.7 Statistika

V této podkapitole chci ukázat objem potravin, který byl potravinovými bankami rozdělen v letech 2010 – 2012. Pro lepší ilustraci k tomu využiji grafy. Tuto skutečnost zde chci uvést hlavně proto, aby si čtenář mohl udělat jasnou představu o tom, čemu jsem se věnoval celou třetí a v podstatě i část druhé kapitoly. Stále jsem psal spíše abstraktně, a proto chci nyní ukázat konkrétní příklad a prezentovat odvedenou práci českých potravinových bank. Všechny údaje, které zde popisuji, jsem obdržel od zaměstnanců PB a z výročních zpráv.

3.7.1 Potravinové banky v ČR

V následujícím grafu č. 1 uvádím, kolik tun potravin rozdaly všechny PB v ČR v letech 2010 –2012. Celkem bylo rozdáno 581 tun potravin. Tabulka č. 1, která následuje za grafem, uvádí, kolik která banka rozdala potravin v jednotlivých letech.

Graf č. 1 Objem rozdělených potravin v ČR za období 2010 – 2012 (v tunách)

Tabulka č. 2 Rozdělené potraviny

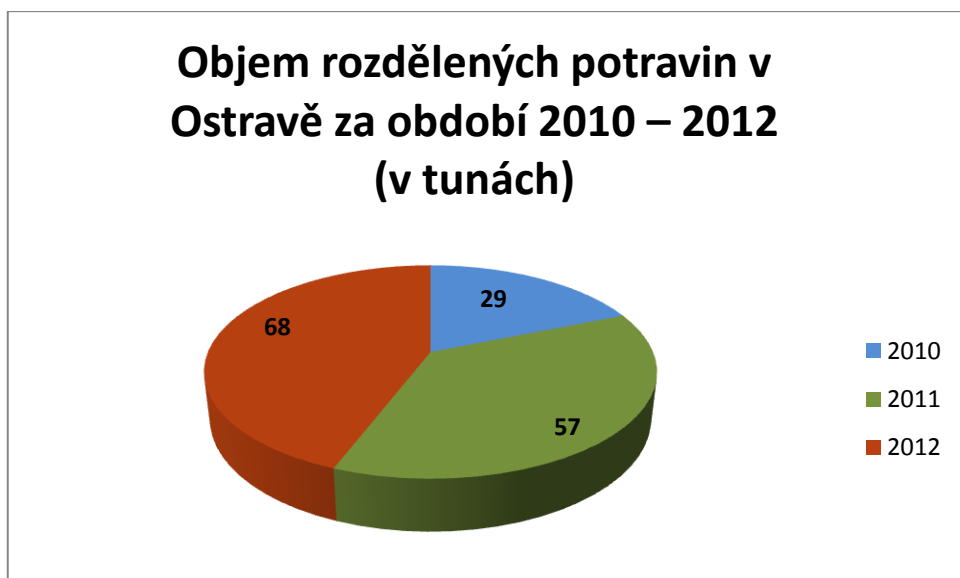
Rozdělené potraviny v období 2010-2012 v tunách (zaokrouhleně)				
Rok	2010	2011	2012	Celkem
PB Ostrava	29	57	68	154
PB Praha	160	125	95	380
PB Litoměřice	0	17	30	47
Celkem	189	199	193	581

V této tabulce vidíme, kolik každá banka rozdělila v jednotlivých letech potravin. U PB Litoměřice je v roce 2010 hodnota 0, protože tato banka v roce 2010 teprve vznikala. Je však zajímavé, že zatímco v Ostravě objem potravin každým rokem roste, zatímco v Praze je tomu naopak. Celkový objem za jednotlivé roky je však stále přibližně stejný.

3.7.2 Potravinová banka v Ostravě

V následujících grafech č. 2 a č. 3 se budu podrobněji zabývat pouze PB v Ostravě, a to z toho důvodu, že tato banka má přesný přehled o vydaných potravinách, píše výroční zprávy a všechny informace precizně zakládá. Tento přehled poslouží pro představu o hodnotě potravin. Ceny potravin PB získává buď rovnou od dárce, nebo je musí vyhledávat na trhu. V letech 2010 a 2011 lze vidět úměrný nárůst cen, ale rok 2012 se výrazně liší. To je způsobeno různorodostí potravin, které banka dostává od různých dárců.

Graf č. 2 Objem rozdělených potravin v Ostravě za období 2010 – 2012 (v tunách)

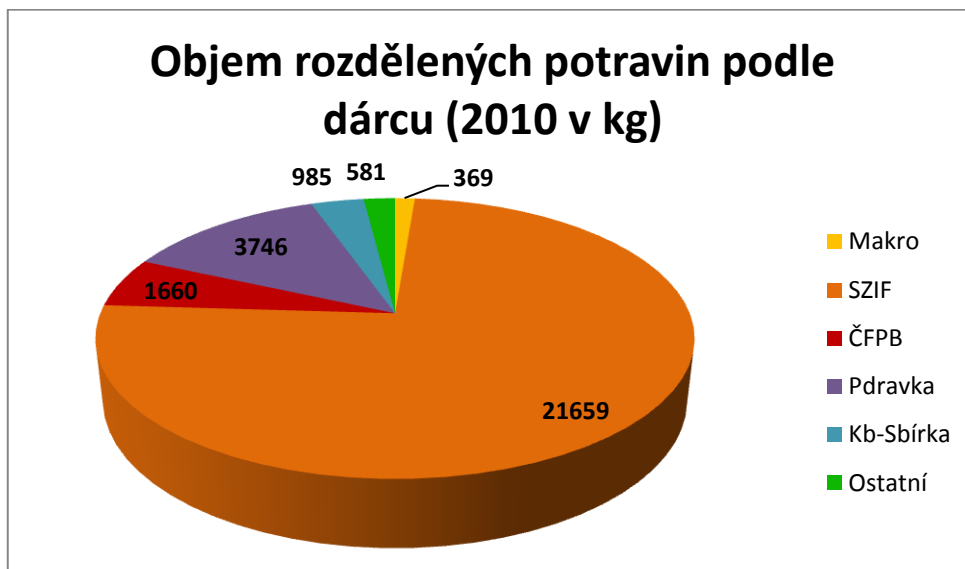

Graf č. 3 Objem rozdělených potravin v Ostravě za období 2010 – 2012 (v Kč)

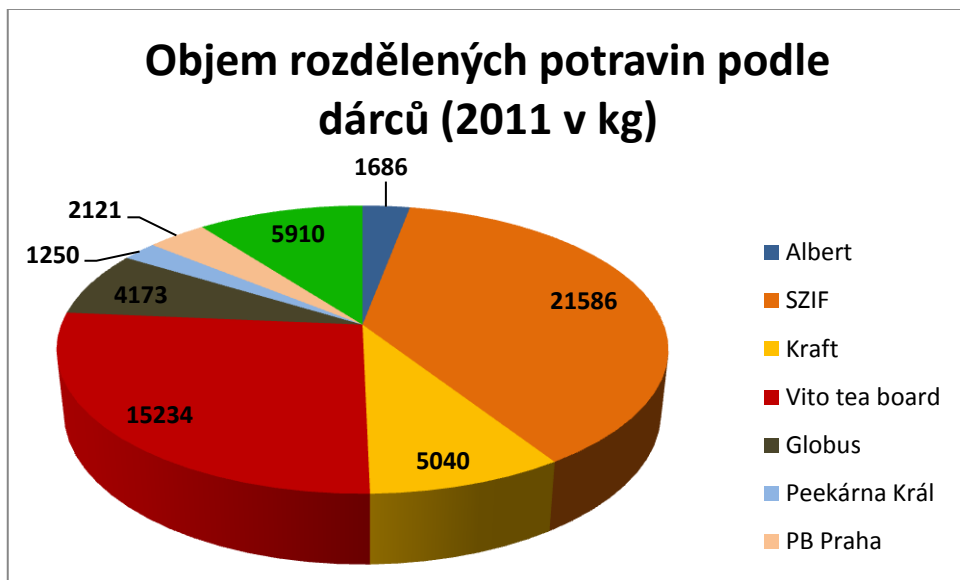

V dalších grafech č. 4, č. 5 a č. 6 bude přehled dárců v PB Ostrava. Opět grafy poslouží pouze k přehledu. V grafech se objevují dárci s největším podílem. Každý rok se někteří dárci mění, avšak můžeme sledovat, že Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) má stále největší podíl.

Graf č. 4 Objem rozdělených potravin podle dárců (za rok 2010; v kg)

Graf č. 5 Objem rozdělených potravin podle dárců (za rok 2011; v kg)

Graf č. 6 - Objem rozdělených potravin podle dárců (za rok 2012; v tunách)

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo teoretické ukotvení potravinové banky a zjištění objemu potravin rozděleného PB v období 2010-2012. Moje práce je teoretická, k naplnění cíle jsem došel pomocí syntézy dostupné literatury. Ukotvení PB se mi podařilo pomocí stěžejních termínů potravinová pomoc, potravinové zabezpečení a právo na jídlo. Dále jsem popisoval termíny chudobu a hlad, které jsou propojeny s myšlenkou potravinových bank. V poslední části jsem poskytnul ukázkou toho, jak fungují PB v České republice. Dále jsem také uvedl objem potravin, které PB rozdělily v uplynulých třech letech, ale také jsem uvedl spektrum dárců potravin.

Při zpracování této práce jsem přišel na to, že PB jsou se sociální prací spojeny úžeji, než se zdálo. Sociální práce a PB mají stejný cíl – bojují proti chudobě a navíc respektují a brání lidskou důstojnost. Potravinové banky úzce spolupracují s organizacemi poskytujícími sociální služby. Navíc byly PB založeny samotnými poskytovateli sociálních služeb. Narazil jsem však na problém. V prostoru české sociální práce se potravinové pomoci nevěnuje pozornost. V žádné odborné publikaci o sociální práci není zmínka o PB. Ani časopis Sociální práce/Sociálna práca nevěnoval této problematice žádné číslo. Přitom v zahraničí jsou PB přirozenou součástí sociální práce. Má práce je reflexí na tento problém.

Existuje mnoho možností jak poskytnout potravinovou pomoc. Má práce se ale zaměřuje na potravinové banky a já jsem se spolu s tím musel zaměřit i na konkrétní proces potravinové pomoci. Potravinové banky sice poskytují potravinovou pomoc, ale jen z části. Jsou spojníkem mezi dárci a poskytovateli služeb. To znamená, že potravinové banky jsou jeden z komponentů celého procesu potravinové pomoci. Je důležité zdůraznit, že nebýt potravinových bank, tak by tento jedinečný proces pomoci nemohl nikdy fungovat, protože vznikl zároveň a vzájemně s potravinovou bankou. Tato pomoc je navíc realizována díky potravinám, které byly určeny k likvidaci. Ne, že by tyto potraviny byly závadné, ale nejsou pro jejich majitele výhodné. Nevím sice, proč tolik potravin končí na skládkách, ale vím, že je to špatnost. Možná je to charakterem společnosti. Potraviny byly určeny ke konzumaci, a když už nastane taková situace, že si je nikdo nekoupí, měly by být rozdány zadarmo. Navíc se musí za likvidaci potravin platit. Další smutná věc je, že tato útrata za likvidaci je výhodnější

než darování pro chudé. Je to způsobeno zákony, které nařizují odvádět daně z darů.(Hradecký, 2012, s. 19)

Vypracovávání této práce bylo velmi náročné především z toho důvodu, protože jsem zjistil, že neexistuje žádná knižní publikace nebo literatura v českém jazyce, která by pojednávala o potravinových bankách. Na internetu jsem našel několik článků a oficiální stránky PB, kde se popisuje činnost potravinové banky, ale definici a zařazení banky do odborné oblasti jsem nikde nenašel. V zahraniční literatuře jsem z počátku rovněž nebyl moc úspěšný, ale nakonec jsem našel relevantní literaturu, a to díky profesorovi Richesovi, který mi poskytnul jeho publikace.

Moje práce by měla posloužit potravinovým bankám a poskytovatelům sociálních služeb. A to především informacemi o této možnosti poskytování pomoci. Je takovým spojovatelem mezi organizacemi a PB. Aby organizace věděly, že něco takového jako potravinová banka existuje. Nejedná se pouze o účast na potravinové pomoci, ale také o zakládání PB na našem území, na kterém se mají podílet hlavně organizace poskytující sociální služby. Práce tedy může sloužit i jako základní příručka o tom, jak založit potravinovou banku a jak takovou banku vést. Práce je odrazovým můstkem pro další publikace o potravinových bankách.

Seznam literatury

1. Česká televize (2012): Milion Čechů balancuje na hranici chudoby [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/199162-milion-cechu-balancuje-na-hranici-chudoby/>
2. Český statistický úřad (2011): Příjmy a životní podmínky domácností 2011: Metodické vysvětlivky [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/1B00338EB2/\\$File/301212mc.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/1B00338EB2/$File/301212mc.pdf)
3. EUROSTAT (2012): At risk of poverty or social exclusion in the EU27 in 2011[on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-03122012-AP/EN/3-03122012-AP-EN.PDF
4. Evropská federace potravinových bank (nedatováno): Charta evropských potravinových bank [online]. Dostupné 23. 3.2013 z <http://www.foedevarebanken.dk/uploads/pdf/principper.pdf>
5. Evropský účetní dvůr (2009): Potravinová pomoc Evropské unie pro nejchudší osoby: posouzení cílů, prostředků a použitých metod. Zvláštní zpráva č. 6/2009. Lucemburk: Úřad pro publikaci Evropské unie.
6. FAO (2001): Food insecurity: when people live with hunger and fear starvation, Undernourishment around the world [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z http://www.fao.org/docrep/003/y1500e/y1500e03.htm#P272_15993
7. FAO (2003)Trade Reforms And Food Security [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm>
8. FAO (2006 a): Food Security [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z ftp://ftp.fao.org/es/ESA/policybriefs/pb_02.pdf
9. FAO (2006 b): The state of food and agriculture. Food aid for food security? [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/009/a0800e/a0800e.pdf>

10. FAO (2011): Global losses and food waste [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e00.pdf
11. FAO (2012 a): The State of Food Insecurity in the World [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.fao.org/docrep/016/i3027e/i3027e.pdf>
12. FAO (2012 b): Guidance note: Integrating The Right To Adequate Food In To Food And Nutrition Security Programmes [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.fao.org/docrep/017/i3154e/i3154e.pdf>
13. Hradecký, I. (2012). STOP plýtvání potravinami. Co jsou a jak fungují potravinové banky. Odpadové fórum, č. 9, s. 18 – 19.
14. Jean Ziegler (2008): Report of the Special Rapporteur on the right to food (A/HRC/7/5) [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.righttofood.org/wp-content/uploads/2012/09/AHRC75.pdf>
15. Krebs, V. (2010). Sociální politika. Praha: Wolters Kluwer ČR.
16. Librova, H. (1995). Poznámka k sociologickému vymezení chudoby. In Mareš, P. (Ed.), O chudobě v české a slovenské společnosti (s. 8 - 12). Brno: Masarykova univerzita.
17. Mareš, P. (1999). Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Sociologické nakladatelství.
18. Matoušek, O. (2008). Slovník sociální práce. Praha: Portál.
19. Merriam Webster: Dictionary (2013): Dictionary: clearing house [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z www.merriam-webster.com/dictionary/clearinghouse
20. Millerová Prášková, D. (2011). Proč jedna miliarda hladoví? Fakta a mýty. Praha: Prague Global Policy Institute - Glopolis. Dostupné 20. 3. 2013 z www.glopolis.org/cs/clanky/proc-jedna-miliarda-hladovi/
21. Možný, I. (1995). Kouzlo a léčba slova chudoba. In Mareš, P. (Ed.), O chudobě v české a slovenské společnosti (s. 5 - 7). Brno: Masarykova univerzita.

22. Nařízení vlády o stanovení některých podmínek pro dodávky potravin z intervenčních zásob ve prospěch nejchudších osob. Nařízení vlády č. 306/2006 Sb. v účinném znění ke dni 15. 6. 2006.
23. Odpovědná reforma (2011): Mezinárodní pakty: Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [on-line]. Dostupné 10. 3. 2013 z <http://www.odpovednareforma.cz/>
24. OSN (1948): Všeobecná deklarace lidských práv [on-line]. Dostupné 20. 2. 2013 z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
25. OSN (1966): Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [on-line]. Dostupné 1. 3. 2013 z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>
26. OSN (2005 a): Specializované agentury: Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=117>
27. OSN (2005 b): Programy a další orgány OSN: Světový potravinový program (WFP) [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=105>
28. OSN, Economic and social council (1999): Obecný komentář č. 12 k Mezinárodnímu paktu hospodářských, sociálních a kulturních práv [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/3d02758c707031d58025677f003b73b9?Opendocument>
29. Potravinová banka (2010 a): ČFPB [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.potravinovabanka.cz/cfpb/>
30. Potravinová banka (2010 b): O nás [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.potravinovabanka.cz/o-nas/>

31. Potravinová banka (2010 c): PB Ostrava, o. s., Členové [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.potravinovabanka.cz/clenove/>
32. Potravinová banka (2010 d): PB v Ústeckém kraji o. s., Odběratelé [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.potravinovabanka.cz/pb-v-usteckem-kraji-o-s/odberatele/>
33. Potravinová banka Liberec (2012): Stanovy. Liberec: Potravinová banka o. s.
34. Princová, K. (2012). Úvod do zahraniční pomoci s důrazem na etiku jejího poskytování. Olomouc: CARITAS – VOŠ sociální Olomouc.
35. Right to Food (2012 a): What is the Right to Food? on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.righttofood.org/work-of-jean-ziegler-at-the-un/what-is-the-right-to-food/>
36. Right to Food (2012 b): The Team: Jean Ziegler [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.righttofood.org/the-team/jean-ziegler/>
37. Riches, G. (1986). Food Bank and the Welfare Crisis. Kanada: Love Printing Services Ltd.
38. Riches, G. (1997). First World hunger: food security and welfare politics. London: Macmillan Press Ltd.
39. Riches, G. (2011): Thinking and acting outside the charitable food box: hunger and the right to food in rich societies. In Pratt, B. (Ed.), Development in Practice (s. 768 - 775). London: Routledge.
40. Růžičková, R. (2009): Neziskové organizace. Olomouc: Anag.
41. Státní zemědělský intervenční fond (2000 – 2013): Naše činnosti [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/o-nas/co-je-szif>
42. UN Habitat (2003). The Challenge of Slums: Global Report on Humans Settlements. UN-Habitat.
43. Večerník, J. (1998). Občan a tržní ekonomika. Praha: Lidové noviny.

44. Viliš, R. (2009). Sociální práva v mezinárodních dokumentech a v Listině základních práv a svobod (bakalářská práce). Brno: Masarykova univerzita.
45. Vláda ČR (2000): Úvodní zpráva ČR o opatřeních přijatých k plnění závazků podle Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/pakt_ices_cz.pdf
46. Vláda ČR (2006 a): Dokumenty: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>
47. Vláda ČR (2006 b): Zprávy: plnění mezinárodních úmluv: Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Dostupné 20. 3. 2013 z <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19856/>
48. Vláda ČR (2007): Druhá periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/2_HKSP_CZ_text_FINAL.pdf
49. Worl Food Summit (1996): Worl Food Summit, Rome, Italy [on-line]. Dostupné 20. 3. 2013 z http://www.fao.org/wfs/index_en.htm

Telefonické rozhovory a elektronická korespondence:

50. Bureš, P. – odborný asistent, Katedra ústavního práva, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci: Emailová korespondence dne 21. 3. 2013.
51. Franc, M. - předseda PB Litoměřice: Telefonický rozhovor dne 12. 3. 2013.

52. Komárek, P. - zaměstnanec PB Praha: Telefonický rozhovor dne 8. 3. 2013.

53. Mrázková, I. - manažer PB Ostrava: Telefonický rozhovor dne 31. 1. 2013.

54. Plichta, F. M. - prezident ČFPB: Telefonický rozhovor dne 13. 3. 2013.